

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SERAMİK VE CAM TASARIMI ANASANAT DALI

İNSAN BİÇİMLİ SERAMİK KAPLAR

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan:

Güler OĞUZ

Danışman:

Prof. Halil YOLERİ

İzmir/2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **İnsan Biçimli Seramik Kaplar** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../.....

Güler OĞUZ

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün/...../..... tarih vesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göre Seramik Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Güler OĞUZ'un "İnsan Biçimli Seramik Kaplar" konulu tezi/projesi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde, saat’ da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin/projeninolduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN**ÜYE****ÜYE**

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU		
Tez No:	Konu Kodu:	Üniv. Kodu:
Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.		
<u>Tez Yazarının</u>		
Soyadı: OĞUZ	Adı: Güler	
Tezin Türkçe Adı :	İNSAN BİÇİMLİ SERAMİK KAPLAR	
Tezin Yabancı Dildeki Adı :	ANTHROPOMORPHIC CERAMIC CONTAINERS	
<u>Tezin Yapıldığı:</u>		
Üniversite: DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	Enstitü: GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ	Yıl: 2015
Diğer Kuruluşlar:		
<u>Tezin Türü:</u>		
Yüksek Lisans ☒	Dili : TÜRKÇE	
Doktora ☐	Sayfa Sayısı : 104	
Sanatta Yeterlik ☐	Referans Sayısı : 88	
Tıpta Uzmanlık ☐		
<u>Tez Danışmanı / Danışmanlarının:</u>		
Unvanı: PROFESÖR	Adı: HALİL	Soyadı: YOLERİ
<u>Türkçe Anahtar Kelimeler:</u>		
1- İNSAN		
2- BİÇİM		
3- İNSAN BİÇİMCİLİK		
4- SERAMİK		
5- KAP		
<u>İngilizce Anahtar Kelimeler:</u>		
1- HUMAN		
2- FORM		
3- ANTHROPOMORPHISM		
4- CERAMIC		
5- CONTAINER		
Tarih:		
İmza:		
Tezimin Erişim Sayfasında Yayımlanmasını İstiyorum: Evet ☐ Hayır ☒		

ÖZET

İnsan biçimli betimlemeler her zaman mit, masal ve efsanelerin başlıca aracı olarak görülmüştür. Antik Çağ insanının hayallerinin, korkularının veya soyut kavramların kişileştirilmiş biçimi olarak ortaya çıkan bu betimlemeler, tasvir sanatında en çok karşılaşılan betimlemelerdendir. İnsan niteliklerine sahip imgeler kendimize dışarıdan bakmamızı sağlarlar. Bu yüzden bir tabiat olayının kişileştirilmesi veya insanların iyi ya da kötü taraflarının bir yansıması olarak sıklıkla karşımıza çıkarlar.

Neolitik dönem insanları, Prehistorik çağlarda başlayan ana tanrıça inancı ile dini amaçlı figürinler yapmışlardır. Çamurun yaşanılan çevrede kolay bulunabilmesi, üretimde ağırlıklı olarak tercih edilen hammadde olmasını sağlamıştır. Büyüsel nitelik taşıdıklarına inanarak pişmiş topraktan ürettikleri figürinlerden sonra idoller ve idollerden sonra da, insan biçimli kaplar ortaya çıkmıştır. Üretilen bu insan biçimli kaplar da genellikle kadın betimlemesi şeklinde olmuştur. Dini ritüellerde sık sık sunu kabı olarak kullanılan bu kaplar, işlev ve fonksiyonları arttırılarak gündelik hayatın her alanına girmiştir. Günümüzde de popülaritesini kaybetmeyerek sanatçılar tarafından konu olmaya devam etmektedir.

Bu çalışmada bir taraftan insan biçimciliğin din, mit, bilim ve sanatta içerdiği evrensel kavramlar ve betimlemeler irdelenirken, diğer taraftan kültürel etkilerinin sanat yapıtına yansıması araştırılmıştır. Seramik çalışmalarım için kaynak oluşturabilecek bulgular elde edilmesi amaçlanmış bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde insan biçimciliğin genel tanımı, tarihi ve din, bilim, mitoloji ve sanatta ele alınışı; ikinci bölümde seramiğe yansıması; üçüncü bölümde günümüz seramik sanatında bu konuya yaklaşımların örnekleriyle araştırılması; dördüncü bölümde ise konuyla ilgili uygulamalar yer almaktadır. İnsan biçimciliğin hayvanlar, objeler, gerçek ya da hayali varlıkları da içine alan geniş bir kavram olması nedeniyle, sadece insan biçiminin içinde bulunduğu formlar incelenmiştir. İnsan biçimli seramik kap örneklerini incelerken

pek çok form ve betimleme ile karşılaşmış, bundan dolayı da Anadolu’da bulunan insan biçimli kaplar ağırlıklı olarak değerlendirmeye alınmıştır. Yazılı ve görsel kaynakların yanı sıra çevrim içi kaynaklardan da yararlanılmış, tezin metinsel kısmı oluşturulurken bu araştırmalara eş zamanlı olarak kişisel edinimler seramik formlar üzerinde yansıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler; İnsan, Biçim, İnsan biçimcilik, Seramik, Kap.

ABSTRACT

Anthropomorphic imagery has always been seen as the main instrument of myths, tales and legends. The depictions that emerged as personified form of dreams, fears or abstract concepts of the ancient people are the most common ones. Anthropomorphic imagery allows us to look ourselves from another perspective. So they appear us often as a personification of reflection of a good or the bad side of mankind or natural events.

Neolithic period people made mother goddess figurines for religious beliefs that started at the beginning of prehistoric period. As it is easy to find clay in daily life, it has been the main material for production. Terracotta figurines they produced are believed to have magical powers, and later idols appeared by anthropomorphic containers. This anthropomorphic containers have generally been produced in the form of female imagery. This containers are often used as offering containers in religious rituals, increasing function has entered into every area of daily life. Today, it continues to be the subject by artists without losing its popularity.

In this study, on the one hand anthropomorphism's universal concepts and descriptions in religion, myth, science and art has been examined, on the other hand its reflection of cultural influences in artwork has been investigated. This study that aimed to be a source for my ceramic works by obtaining evidence consists of four chapters. In the first chapter, the general definition of anthropomorphism, its history and its explanation in religion, science, mythology and art; in the second chapter its reflection on ceramics; in the third chapter today's ceramic art's approach with examples to this issue; and in the fourth chapter practices on the subject takes place. Because anthropomorphism is a broad concept encompassing animals, objects, real or fantastic beings aswell, only the human shape forms are examined. It has encountered many forms of anthropomorphic examples of ceramic pots and descriptions, therefore

anthropomorphic containers were evaluated mainly in Anatolia. While written and visual sources as well as online resources forming the textual part of the thesis, personal acquisitions concurrently with this study was interpreted as ceramic forms.

Keywords; Human, Form, Anthropomorphism, Ceramic, Container.

ÖNSÖZ

Araştırmanın İnsan Biçimli Kaplar üzerinde olmasında en büyük etken, Yüksek Lisans eğitiminin ders aşamasında, Prof. Sevim ÇİZER'in gözetiminde alınmış olunan Biçim ve İşlev İlişkisi dersindeki araştırma konusudur. Kül kapları konusunda yapılan araştırmalar sonunda, konu içerisinde yer alan insan biçimli kül kaplara duyulan yüzeysel ilgi, ilerleyen dönemlerde daha detaylı araştırmalara yol açmış ve bu çalışmanın ortaya konmasını sağlamıştır.

Tezin hazırlanması sırasında, bilgi ve tecrübeleri ile yardımını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Halil YOLERİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmam boyunca eleştiri ve görüşleri ile destek olan Prof. Sevim ÇİZER, Yrd. Doç. A. Temel KÖSELER ve Yrd. Doç. Candan GÜNGÖR'e, sunduğu kaynaklarla çalışmanın yön kazanmasını sağlayan Yrd. Doç. Dr. Ali OZAN'a, yardımlarından dolayı arkadaşım Ayşenur Ceren ASMAZ'a, çalışmanın her aşamasında sürekli yanımda olan ve fedakâr yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen aileme içtenlikle teşekkür ederim.

Güler OĞUZ

İÇİNDEKİLER

İNSAN BİÇİMLİ SERAMİK KAPLAR

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK.....	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	x
FOTOĞRAF LİSTESİ	xii
1. BÖLÜM	1
İNSAN BİÇİMCİLİĞE GENEL BİR BAKIŞ.....	1
1.1. Biçim ve İnsan Biçimcilik	1
1.1.1. Dinde İnsan Biçimcilik.....	6
1.1.2. Bilimde İnsan Biçimcilik	7
1.1.3. Mitolojide İnsan Biçimcilik	8
1.1.4. Sanatta İnsan Biçimcilik.....	11
2. BÖLÜM	21
SERAMİKTE İNSAN BİÇİMCİLİK.....	21
2.1. Seramik Kaplara İnsan Biçimci Yaklaşım.....	21
2.2. İnsan Biçiminin Seramik Kaplarda Yer Alması	25
2.3. Anadolu’da İnsan Biçiminin Seramik Kaplarda Yer Alması	29
3. BÖLÜM	42
İNSAN BİÇİMCİ YAKLAŞIMLA SERAMİK FORM ÜRETEN SANATÇILAR VE ÇALIŞMALARINDAN ÖRNEKLER.....	42
3.1. Paul Gauguin	43

3.2.	Pablo Picasso	45
3.3.	Sadi Diren.....	48
3.4.	Hamiye Çolakoğlu	51
3.5.	Erdoğan Bakla	53
3.6.	Magdalene Odundo	55
3.7.	Roseline Delisle	57
3.8.	Ellen Schön.....	59
3.9.	Lee Akins.....	62
3.10.	Jude Jelfs	65
3.11.	Akio Takamori	67
3.12.	Ilona Romule	69
3.13.	Ronit Baranga	71
4.	BÖLÜM	73
	UYGULAMALAR	73
4.1.	Kişisel Yorum ve Seramik Uygulamalar	73
	SONUÇ	79
	KAYNAKÇA	81

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1. Biçimin Oluşturulması ve Yorumlanışındaki Antropolojik Etmenler...	2
Fotoğraf 2. Zeus, Hermes ve İris, 1875	3
Fotoğraf 3. Ganeş, Meditasyon Bahçesi, Bali, Endonezya	9
Fotoğraf 4. Sfenks, Kawa Tapınağı, Sudan, Kushite, Yaklaşık M.Ö. 680	9
Fotoğraf 5. Kedi Başlı Tanrıça Bastet, Bronz, Mısır, Yaklaşık M.Ö. 664-30.....	10
Fotoğraf 6. Horus ve Osiris	11
Fotoğraf 7. 40,00 yıl öncesine dayanan Aslan Adam heykeli, Fotoğraf: Thomas Stephan, © Ulmer Museum	12
Fotoğraf 8. Küçük Maya Maskesi, taş, Meksika	13
Fotoğraf 9. Anubis'in kararına bırakılan ölüm ve ruhun kitabı, papirüs.....	14
Fotoğraf 10. Guiseppe Arcimboldo, Kış, 1573.....	15
Fotoğraf 11. Salvador Dali, İnsan Biçimli Çekmeceler (Anthropomorphic Chest of Drawers), 1936, ahşap üstü yağlı boya, 25 x 43 cm, K20, Düsseldorf	16
Fotoğraf 12. Claes Oldenburg, Yumuşak Işık Anahtarları (Soft Light Switches), 1963–1969.....	17
Fotoğraf 13. Louis Bourgeois, Kişilikler (Personages), 1947-50, Fotoğraf: Suzanne DeChillo/The New York Times	18
Fotoğraf 14. Richard Stankiewicz, Adsız, 1963, çelik ve buluntu nesneler, 127x78,7x61 cm,.....	19

Fotoğraf 15. Richard Stankiewicz, Herkesin Teyzesi (Anybody's Aunt), 1953, 21,5x24,1x15,8 cm.....	19
Fotoğraf 16. Boyalı Kap, M.Ö. Yaklaşık 5500, Kalkolitik Dönem, Anadolu, Hacılar. British Museum	22
Fotoğraf 17. Echo Morgan, Vazonun İçindeki Ol (Be the Inside of the Vase)	23
Fotoğraf 18. Echo Morgan, Vazonun İçindeki Ol (Be the Inside of the Vase)	24
Fotoğraf 19. İnsan Biçimli Urne, M.Ö. 1000'ler, Brezilya	26
Fotoğraf 20. Plastik Kadın Başlı Aryballos	27
Fotoğraf 21. Myrtos Tanrıçası, Libasyon Vazo, M.Ö. 2600-2300	28
Fotoğraf 22. Ana Tanrıça Heykelciği, Anadolu Medeniyetleri Müzesi.....	29
Fotoğraf 23. Hamile Kadın Biçiminde İnsan Biçimli Kap, Köşk Höyük Neolitik Sonu Kalkolitik Baş M.Ö. 6000	30
Fotoğraf 24. İnsan biçimli kap, Neolitik, M.Ö. 6000.....	31
Fotoğraf 25. Kadın Biçiminde Çömlek, Kalkolitik Çağ, Hacılar, M.Ö. 6000'lerin son çeyreği, İstanbul Sadberk Hanım Müzesi	32
Fotoğraf 26. Kadın Başlı Biçimli Libasyon Kabı, pişmiş toprak, Hacılar, M.Ö. 6000'in ortaları.....	34
Fotoğraf 27. İnsan başı biçimli pişmiş toprak içki kabı, Kültepe Kazı Başkanlığı Arşivi, Kültepe, Fotoğraf: Hadiye Cangökçe	34
Fotoğraf 28. Kadın Şeklinde Kap, Troya, İlk Tunç Çağı, M.Ö. 3000'lerin sonu, İstanbul Arkeoloji Müzeleri	35
Fotoğraf 29. İki insan biçiminde çift kap, pişmiş toprak, Kültepe, M.Ö. 19. yüzyıl.	36

Fotoğraf 30. Erkek şeklinde törensel kap, Orta Tunç Çağı, M.Ö. 2000'lerin ilk çeyreği, y:9.8, g: 11.5, ç:6.7. Afyon Müzesi	37
Fotoğraf 31. Kadın biçimli terracotta riton, M.Ö.5-6. yüzyıl., Anadolu, Metropolitan Museum of Art, Newyork	38
Fotoğraf 32. Omuzunda testi taşıyan kap, İlk Tunç Çağı, M.Ö. 4000'in sonu, Afyon Müzesi.....	39
Fotoğraf 33. Riton biçimli büst, Pitane (Çandarlı), Arkaik Dönem, M.Ö. 600, İstanbul Arkeoloji Müzesi	40
Fotoğraf 34. Oturan insan biçiminde vazo, Frit bünye, turkuaz sır altı siyah boya bezemeli. İran 13. yüzyılın ikinci yarısı.....	41
Fotoğraf 35. Paul Gauguin, İnsan Biçimli Kap	43
Fotoğraf 36. Paul Gauguin, İkili Vazo (Double Vase), 1886–7, Kunst Industri Museet, Kopenhak, Danimarka	44
Fotoğraf 37. Pablo Picasso, Baş, 1948, 30 cm	45
Fotoğraf 38. Pablo Picasso, İnsan Biçimli Vazo	46
Fotoğraf 39. Pablo Picasso.....	47
Fotoğraf 40. Sadi Diren, İsimsiz, Özel Koleksiyon, 2007, 8x8x9,5 cm	48
Fotoğraf 41. Sadi Diren, İsimsiz, Özel Koleksiyon, 1985, 37x15x13 cm	49
Fotoğraf 42. Sadi Diren, İsimsiz, Özel Koleksiyon,1987, 17x33x12.....	49
Fotoğraf 43. Hamiye Çolakoğlu, Soyut İnsanlar, 1990.....	51
Fotoğraf 44. Hamiye Çolakoğlu, İnsan, 1976	52
Fotoğraf 45. Erdinç Bakla, büst, 1988, earthenware, 18x12x32 cm	53

Fotoğraf 46. Erdinç Bakla, Göbeklitepe, O günün kadınlarına dikilitaşlar 3, 2012, seramik, doğal taş, 44x33x12 cm.....	54
Fotoğraf 47. Magdalene Odundo, İsimsiz	55
Fotoğraf 48. Magdalene Odundo, Seramik Vazo, 2000.....	56
Fotoğraf 49. Roseline Delisle, Kağıt üzeri desen ve üç porselen vazo, 1994 Garth Clark Galerisi, Enstalasyon, Los Angeles	57
Fotoğraf 50. Roseline Delisle, Mavi Oktet 2, 2000, Seramik 53x21 cm.....	58
Fotoğraf 51. Ellen Schön	59
Fotoğraf 52. Ellen Schön, Kiklad Şişe (Cycladic Bottle), 2012, stoneware 40 x17x17 cm.....	60
Fotoğraf 53. Ellen Schön: Saran Totem (Embracing Totem), 2011, stoneware, 45x10x12 cm.....	61
Fotoğraf 54. Lee Akins, Kapaklı Torso Şişe	62
Fotoğraf 55. Lee Akins, Sarılı Şişe.....	63
Fotoğraf 56. Lee Akins, Kavanoz	63
Fotoğraf 57. Jude Jelfs, Üç Güzeller, elle şekillendirme, astar ve sgraffitto	65
Fotoğraf 58. Jude Jelfs, Torso, porselen, seladon sır, stoneware.....	66
Fotoğraf 59. Akio Takamori, isimsiz	67
Fotoğraf 60. Mr. W'nin portresi, 1986, porselen	68
Fotoğraf 61. Ilona Romule.....	69
Fotoğraf 62. Ilona Romule, porselen	70

Fotoğraf 63. Ronit Baranga, Melez Çay Seti (Hybrid Tea Set), 2007	71
Fotoğraf 64. Ronit Baranga, Kalabalık (Crowd), 2010	71
Fotoğraf 65. Ronit Baranga, Vazo, 2010	72
Fotoğraf 66. Bebek Kap 1, Porselen, 2015	74
Fotoğraf 67. Bebek Kap 2, Porselen, 2015	75
Fotoğraf 68. Bebek Kap 3, Porselen, 2015	75
Fotoğraf 69. Bebek Kap 4, Porselen, 2015	76
Fotoğraf 70. Bebek Kap 5, Porselen, 2015	76
Fotoğraf 71. Bebek Kap 6, Porselen, 2015	77
Fotoğraf 72. Bebek Kap 7, Porselen, 2015	78
Fotoğraf 73. Bebek Kap 7 (Detay), Porselen, 2015.....	78

1. BÖLÜM

İNSAN BİÇİMCİLİĞE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Biçim ve İnsan Biçimcilik

Form veya Osmanlıca bir terim olan *şekil* olarak da bilinen biçim, bir nesnenin algılanan tüm gerçek öğelerinin kendine özgü düzenler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Denilebilir ki biçim, bir nesnenin görme ya da dokunma organlarıyla algılanabilmesini sağlayan kendine özgü gerçekliğidir. Aynı zamanda müzikte seslerin belirli düzeni için de kullanılabilir.

Bir sanat eserinin formuyla onun biçimi kastedilmektedir. Bir resmin kompozisyonu, üç boyutlu şeylerin iki boyuta indirgenmesidir; iki boyutlu bir kompozisyon da aynı zamanda bir biçimdir. Mümkün olabilecek biçimlerin sayısı tabiatıyla sonsuzdur; sanatçı bunlarda içgüdüünün etkisinde kalmaktadır (Read, 1973: 29).

Aristoteles'ten bu yana pek çok düşünür 'biçim'i sanatın ana ögesi, üstün ve iç ögesi olarak saymışlardır. Bu düşünürlere göre salt biçim, gerçekliğin özünü oluşturmaktadır. Madde biçim haline gelmek, kusursuz biçimi gerçekleştirmek ve böylece kusursuz olmak için; kendini mümkün olan en fazla ölçüde biçimin içinde eritme yönünde bir itkiyle hareket etmektedir. Madde biçimi oluşturmak için ne kadar pekişir-sıklaşırsa, maddenin pürüzlerinden o ölçüde kurtulmakta, eriştiği yetkinlik o ölçüde büyük olmaktadır.

“Biçim, Platon’un ‘idea’sı gibi, maddeyi içermesi gereken bir temel, maddeyi yöneten bir düzenin iç ilkesi olarak görülmektedir. Bu görüşü ilkel çömllekçiler şöyle desteklemektedir: “Önce bir biçim hazırladım, sonra da şekilsiz maddeyi o hazır biçimin içine döktüm” (Fischer, 2005: 115).

Sosyolojik, psikolojik, antropolojik, sosyo-ekonomik, dini, politik, iklimsel, coğrafi konum gibi etkenlerin biçimin oluşturulması sürecinde oldukça etkili olduğu

gözlemlenmektedir. Çeşitli kuramcılar, çeşitli dönemlerde ortaya çıkan biçimlerin toplumlar üzerinde egemen olan politikanın bir uzantısı olduğunu savunmaktadır. Örneğin kare demokrasiyi simgelerken, merkezi plan merkezi idareyi simgelemektedir.

Fotoğraf 1. Biçimin Oluşturulması ve Yorumlanışındaki Antropolojik Etmenler

(Ünügür, 1989)

Bunun yanı sıra biçim, antropolojik bakış açısıyla bütünü ve/veya bütünü oluşturan elemanların insan fizyolojisi, postürü, vücut oranları gibi etmenlerle oluşturulması şeklinde yorumlanmaktadır (Turan, 2011: 165). Ki bu tanım; araştırmanın genel yapısını oluşturmaktadır. Fakat öncelikle biçimleri özellikleri açısından sınıflandırmak isabetli olacaktır. Biçimleri antropomorfik¹, biyomorfik², isomorfik³, zoomorfik⁴, theriomorfik⁵, anamorfik⁶, polimorfik⁷ ve amorfik⁸ olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırmalar da, araştırma konusu olan antropomorfizmin yani insan biçimciliğin daha detaylı incelenmesini gerekli kılmaktadır.

¹ İnsan biçiminde tasarlanmış nesneler ve sanat yapıtları.

² Soyut Sanat'ta geometrik biçimlerden çok bitki ya da hayvan biçimlerini anımsatan eğrisel dış çizgilerle oluşturulmuş biçim.

³ Ayırt edilemeyecek kadar benzer olan biçim.

⁴ Hayvan biçiminde tasarlanmış nesneler ve sanat yapıtları.

⁵ Efsane ve mitlerde yaratık görünümüne sahip biçim.

⁶ Çarpıtılarak yeniden verilmiş biçim.

⁷ Birden fazla bulunan biçim.

⁸ Belirli bir düzene uymayan biçim.

“Yunanca antropos (insan) ve morphos (biçim) kelimelerinden oluşan ve Türkçe'de "insan biçimcilik" kelimesiyle karşılanan terim, dinde Tanrı ya da tanrılara özgü nitelikler, duygu ve düşünceler yakıştırılması. Sanata, tanrıların insan biçiminde betimlenmesi olarak yansımıştır” (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997: 113).

Araştırmada sıklıkla karşılaşılabilecek olan insanbiçimci terimi insanbiçimciliğe ilişkin anlamında; insan biçimli ise biçimi insan vücuduna benzeyen ya da görünümü insanı andıran biçimler için kullanılmaktadır.

Hançerlioğlu, insanbiçimciliği insanların insan olmayan şeylere (hayvanlar, objeler, gerçek ya da hayal varlıklar gibi) insansı özellikler yüklemesi olarak tanımlamaktadır. Önceleri cansızları canlı saymakla, ilkel insanlarda başlayan bu tasarım daha sonra, tanrılara, çeşitli mitolojilerde görüldüğü gibi, insan biçimi ve nitelikleri yakıştırılmasıyla devam etmiştir. Bu anlayış, antikçağ Yunanlarında, Homeros-Hesiodos ikilisinin tanrıları insan biçiminde ve insan niteliğinde düşünmeleriyle başlamıştır.

Fotoğraf 2. Zeus, Hermes ve İris, 1875

(<http://archive.org/stream/gazettearcholo01pariuoft#page/n112/mode/1up> 19.05.2015)

“Homeros-Hesiodos'un mitolojik tanrıları, insanlar gibi; sevişirler, düşünürler, kıskanırlar, acı çekerler ve birbirlerinin ayaklarını kaydırırlar. Bu anlayışın nedeni, Yunanların her şeyi canlı, devimli biçimli düşünme eğilimleridir ve ilkel canlılığın izlerini taşır” (Hançerlioğlu, 2012: 187).

Bacon'dan beri, sayısız filozof, doğa bilimcisi ve diğerleri insan biçimciliği insan düşüncesiyle ifade etmiştir. Ancak büyük bir çoğunluk da bunun karşısında durmuştur. Örneğin Spinoza kişinin dünya görüşümüzün kendine bakış açısının, biraz daha genişletilmiş hali olduğunu yazmıştır. Dünyanın bir amacı olduğunu düşünürüz, çünkü bizim amacımız vardır, ama ne var ki aslında doğanın hiçbir amacı yoktur. Hume, aynı şekilde, insanlardaki ‘evrensel eğilimin’ her şeyi kendileri gibi görmek olduğunu yazmıştır. Bu savını History of Religion kitabında “Ayda insan yüzü, bulutlarda ordular görürüz” sözüyle desteklemektedir. Goethe de insanların her şeyi ne kadar insansılaştırdıklarını bilmediğini söylemiştir ve Nietzsche, temel fizik kavramları da dahil bütün insan bilgisinin son derece ve kaçınılmaz surette insan biçimci olduğunu söylemektedir (Mitchell, Thompson ve Miles, 1997: 51).

İnsan biçimcilik kelimesinin ilk olarak insan niteliklerinin başka bir varlığa atfedilmesinde kullanılmasından sonra, 19. yüzyılın ortasında sadece din değil diğer insan düşüncesi, hareketleri, günlük yaşam, sanat ve hatta bilimi de içeren bir olgu olarak anlamını genişleterek, ikinci bir anlam daha kazanmıştır. İngiliz filozof Francis Bacon (1561-1626)'ın yaşadığı dönemden beri birçok bilim adamı, insan biçimciliğe olan köklü ve sürekli eğilimin nedeninin dünyayı anlama çabasının altında yattığını düşünmektedir.

Pek çok ilk örnekte olduğu gibi insan biçimciliğin ilk örnekleri de en az kırk bin yıl önce Paleolitik sanatta karakteristik insan özelliklerine sahip hayvan çizimlerinde görülmektedir. Aynı şekilde yazılarda da binlerce yıldır insan biçimciliğe rastlanmaktadır. Terimin ilk olarak tanrıların insan özelliklerine sahip olmasından dolayı aşağılayıcı bir terim olarak kullanılıyor olmasına karşın din alimleri de bütün dini sistemlerin insan biçimciliği içerdiğini belirtmektedir (Horowitz, 2007: 60-66).

Tarih boyunca insanlar, insan niteliklerini yer şekillerinde, gökte ve ağaçlarda görmüştür. Eski toplumlar doğal olaylara duygular atfetmektedirler; rüzgarlar kızgın ve fırtınalar intikamcıdır. Sanatçılar güneş ve ay gibi doğal olayları yüze ve cinsiyete sahip bir şekilde tasvir etmiştir. Bilimde ise, insan biçimcilik geniş çaplı tartışılmıştır fakat sıra dışı değildir. Örneğin, Pulsar⁹'ın kaşifleri ilk önce her zamanki radyo dalgalarının uzaydan gelen mesajlar olduğunu düşünmüştür. Bunun gibi, evrim teorisini geliştiren İngiliz Doğa bilimcisi Charles Darwin (1809-82) de, doğayı canlılarını geliştirmek için sürekli arayış içinde olarak tanımlayarak, doğayı insan özelliklerine sahip hale getirmektedir.

İnsanların neden insan biçimciliğe yöneldiğiyle ilgili iki geleneksel açıklama bulunmaktadır. Bu açıklamalardan biri, entelektüel bir bakış açısıyla konuyu irdeleyen İskoç filozof David Hume (1711-76)'e aittir: tanıdık olmayanı ve gizemli dünyayı insanların en iyi bildiği biçimle, yani kendilerini kullanarak açıklamak istemeleridir. Bu açıklama doğru olsa da, insanların neden evcil hayvan ve ev eşyası gibi tanıdık objeleri insan biçimleştirdiklerini veya insanların neden rastgele modellerde insan yüzleri gördüğünü açıklamamaktadır (Guthrie, 1997: 50-58).

İkinci açıklama, Sigmund Freud (1856-1939) ve çağdaşları tarafından yapılmıştır. İnsanlar duygusal nedenlerden dolayı insan biçimciliğe yönelmektedirler: düşman ve kayıtsız dünyanın daha tanıdık görünmesini sağlamak ve böylece daha az tehditkar hale getirmek. Geçerli bir açıklama olmasına rağmen bu açıklama da insanların neden biçimleri veya olayları, onları korkutan yollarla insan biçimleştirdiğini açıklamamaktadır (rüzgarla çarpılan kapıyı duyduklarında davetsiz bir misafirin olduğunu düşünmeleri gibi).

Bunların dışında daha genel olan bir açıklama ise; insan biçimciliğin, algının belirsizliği, insanları, insan mesajlarını ve devamlı muğlak dünyadaki insan izlerini ayırt etme ihtiyacının sonucu olmasıdır. Çünkü her hissin türlü sebebi olabilir, algı bir yorumdur ve bu da olasılıklar arasındaki bir seçimdir. Tarihçi ve Sanat Psikoloğu Ernst Gombrich (1909-2001)'in söylediği gibi, algı bahistir. Bu bahisler imkan dahilinde, en

⁹ Bir yıldızın ölmeye başlamadan önce geçirdiği evrelerden biridir ve genel olarak nebulaların içinde görülür.

önemli bilginin en değerli olduğunu söyler ve en önemli bilgi genellikle diğer insanları içerir. Bundan dolayı insanlar, şekilleri, sesleri ve diğer olayları hem bilinçli hem de bilinçsiz düşüncede insan biçiminde algılamaya meyillidirler” (Guthrie, 1997: 50-58).

İnsanların şeyleri insan biçimleştirmesinin ardında sosyal olarak bağlı olma ihtiyacı gibi derin bir psikolojik ihtiyaç da bulunmaktadır. Bu ihtiyaç, insanların insansı özellikler yükledikleri şeyler ile sosyal bağ kurarak duygusal olarak dengede kalmalarına yardımcı olmaktadır (Barış, Tarihsiz: 36).

İnsan biçimcilik ilk olarak dinde ortaya çıkmış ve daha sonra anlamını genişleterek bilim ve sanatta da kendine yer bulmuştur. Geçmiş çok eskilere dayanan sanat, insana toplumsal yaşam koşulları hakkında bir fikir vermekte ve insanı bilgilendirmektedir. Yani sanat, bir bilgi üretme süreci olma özelliğiyle bilimle ilintili olmaktadır. Sanat gerçekliği betimlemekte ve sergilemekte, bilim ise açıklamaktadır. Din, sanatın hem formuna, hem içeriğine, hem de sanat türlerinden bir kısmının ön planda, diğer bir kısmının ise arka planda tutulmasına etki etmektedir. Ve tamamen insan ürünü olan mitolojiler de, sanat tarihinde öne çıkan bir esin kaynağı ve her türlü insanî ihtiyaçlar karşısında insan düş gücünün dışı vurum yolu olarak ortaya çıkmaktadır.

1.1.1. Dinde İnsan Biçimcilik

İnsan biçimcilik üzerine bilinen en erken yorum dinle ilgili yapılmıştır. Yunan şair ve düşünür Ksenofanes (M.Ö.560-478), tanrıları insan formunda düşünme eğilimini şu şekilde eleştirmiştir:

“Homeros ve Hesiodos ne kadar insansal ayıp varsa tanrılara verdiler. Eğer öküzlerin ve atların elleri olsaydı ve resim yapmasını bilselerdi öküzler öküzlere, atlar atlara benzeyen tanrılar yapacaklardı ve onlara kendi biçimlerini vereceklerdi” (Hançerlioğlu, 2012: 187).

Bütün kültürlerde insan nitelikleri, çoğunlukla kıskançlık, gurur ve aşk gibi duygular, tanrılara atfedilmiştir. Steward Guthrie'ye göre de; insan karakteristiğini, insan olmayan şeylere ve olaylara atfetmelerinden dolayı bütün dinler, sistematik olarak insanbiçimcidir.

İnsan biçimciliğin dinlerin temel niteliği olduğunu ilk kavrayan Ksenofanes'ten sonraki din bilimciler ise insan biçimciliği dine indirgemeye çalışmışlardır. Fakat birçok çağdaş din bilimci, insan biçimciliğin dinin kendini bertaraf etmeden ele alınamayacağını kabul etmiştir, çünkü dini objelerin insanın kendisiyle ilişkilendirebileceği niteliklere sahip olması gerekmektedir (Guthrie, 1997: 50-58).

“Hristiyanlığın Andians tarikatı, kutsal kitaptaki sözlerin gerçek anlamlarında anlaşılmasını önerir ve örneğin tanrının eli deyimindeki el sözcüğünü, etki anlamında değil, insanlardaki el anlamında anlar. Müslümanlık ve Yahudilikte bu, örtük bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Bu yüzden, çağımızda, dinleri insanbiçimci kavramlardan arındırma işine girişilmiştir. Alman düşünürü Feuerbach da, Ksenophanes gibi, dinin kökenini ve özelliklerini insan biçimcilikte bulur. İnsan biçimcilikle canlılık ve totemcilik anlayışları arasında çok sıkı bir ilişki vardır. ‘Doğanın, insansal özelliklerle bezendirilmesi’ olarak da tanımlanır” (Hançerlioğlu, 1993: 104).

1.1.2. Bilimde İnsan Biçimcilik

Bilimin bile belli bir ölçüde insan biçimcilikten kaçınmadığı görülmektedir. Kimi bilimlerde gittikçe temizlenmekle beraber insan biçimci öğeler bulunmaktadır. İnsan biçimcilik, ideolojik düşüncenin de temel özelliklerinden biridir. Örneğin Aristoteles'e göre erek, onun gerçekleştirilmesinden öncedir; önce bir erek olmalıdır ki sonra gerçekleştirilebilsin. Aristoteles'in evrene de böylesine bir erek saptaması çok açık bir insan biçimciliğidir, çünkü insanlar önce amaçlarını saptarlar ve sonra gerçekleştirmeye girişirler (Hançerlioğlu, 1993: 104).

Kimi bilim adamları insan biçimciliğin bilimde temeli olmadığını iddia etmektedir. Çünkü insan biçimcilik için, objektif bir teori geliştirilmemiştir ya da denenmemiştir, titiz bir biçimde kanıtlar dikkate alınmamıştır: sadece insan olmayanlara

etrafınca düşünmeksizin insan betimlemeleri uygulanmıştır. Kimine göre insan biçimcilik bir kategori hatasıdır: bir varlığa (bir hayvana) ait olmadığı bir sınıfın (düşünebilenler) üyesi gibi davranmak; ya da farklı bir kategoriye ait bir varlıkla (insan gibi) kıyaslamak. Bir köpeğin suçluluk duyduğunu söylemek, fikirlerin yeşil olduğunu söylemek gibidir. İnsanlara has vasıflar olduğunu savunanlar ise şöyle söyleyebilir: eğer tanım olarak *vasıf* insanları hayvanlardan ayıran şey ise, bir hayvana vasfa sahipmiş gibi davranmak mantıksal olarak hatalıdır. Örneğin, eğer *şuur* insanları tanımlayan bir nitelikse, insan olmayanlarda *şuur* olduğunu iddia etmek bir kategori hatasıdır. Aslında gerçekten de bazı insan biçimler sadece bu sebeplerden ötürü açıkça yanlıştır. Ağzının köşeleri yukarı doğru kalkmış bir hayvana sıklıkla mutluluk atfedilir; fakat böylesi bir *tebessüm* sabit fizyolojik bir özellik (yunuslarda olduğu gibi) ya da mutluluğun aksine korku veya teslimiyet işareti olabilmektedir (şempanzeler için). Benzer şekilde, kendi davranışlarımız temel alınarak düşünüldüğünde bir sıkılma belirtisi olarak göreceğimiz esneme aslında strese işaret etmektedir (Horowitz, 2007: 60-66).

1.1.3. Mitolojide İnsan Biçimcilik

Efsaneler bilimi anlamına gelen Mitoloji bir bakıma Antik Çağ insanının temel inanç sistemini oluşturmaktadır. Bu inanç sistemi ilk bakışta tamamen hayal ürünü gibi görünse de, aslında büyük bir kısmı tabiattaki olayların simgeleştirilmiş veya kişileştirilmiş hallerinden başka bir şey değildir. İnsan zihninin anlayamadığı soyut kavramları anlaşılabilir, somut kavramlara dönüştürme çabası sonucu olarak, çok sayıda tanrı ve tanrıça oluşturulmuştur.

Eski mitolojilerde tanrılar sık sık insan formları ve nitelikleri ile temsil edilmektedirler. Mısır, Yunanistan, Anadolu, İran, Hindistan, Avustralya, Afrika ve Amerika'da çoğu mit, insan özellikleri taşıyan tanrı ve tanrıçalarla ilgilidir. Bu tür figürler, çeşitli türlerin üstün fiziksel özelliklerini birleştirerek fiziksel dünya üzerinde güç elde etmesini amaçlamaktadırlar. Kedi başlı Bastet, fil başlı Ganeş, aslan vücutlu Sfenks ve yılan vücutlu Şahmeran bunlara örnek gösterilebilir.

Fotoğraf 3. Ganeş, Meditasyon Bahçesi, Bali, Endonezya
(<http://courtkyo.deviantart.com/art/Ganesa-50802921> 25.02.2015)

Fotoğraf 4. Sfenks, Kawa Tapınağı, Sudan, Kushite, Yaklaşık M.Ö. 680
(http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/aes/s/sphinx_of_taharqa.aspx 09.07.2015)

Fotoğraf 5.Kedi Başlı Tanrıça Bastet, Bronz, Mısır, Yaklaşık M.Ö. 664-30

(http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/aes/b/bronze_figure_of_bastet.aspx 09.07.2015)

Bu tanrılar sadece görünüm ve kişilikleriyle insana benzemeyerek, doğal olaylar, yaratma ve tarihsel olayları açıklamak gibi birçok insan davranışlarını da sergilemektedirler: Tanrılar aşık olur, evlenir, çocuk sahibi olur, silahlanır, savaş arabalarına biner ve savaşır. Mısır tanrıları insana özgü zaafılara açıktır. Açgözlü, şehvete düşkün ya da bedenen zayıf olabilmektedirler. İnsanlar gibi yaşlanabilir ve ölebilirler (Kolektif, 2009: 63).

Milattan Önce dördüncü binyılın sonlarına doğru, Mısır sanatında tanrıların taş ya da fildişinden oyulmuş veya kalıpta kille şekillendirilmiş heykelcikleri boy göstermeye başlamıştır. Doğal dünyayı gözlemlemeye her zaman düşkün olan Mısırlılar, hayvanlardaki güzellikleri somutlaştırdıktan sonra, kutsallığın bir ifadesi olarak insan bedenine uyarlamıştır. Çoğu kez insan ve hayvan özelliklerinin bir araya

getirildiği bu biçimlerin, ilkel görünümlerinin yanı sıra, birebir uygulamalar olmadığı görülmektedir. Bir tanrının gücü, Osiris'in Apis boğası gibi bir kutsal hayvanda ya da altından ve değerli taşlardan yapılmış bir kült imgesinde açığa çıkabilirdi; ama hayvan da heykelin kendisi de tanrı sayılmazdı. Bu şeyler daha karmaşık anlamların somut ifadeleriydiler. Tanrıların (Bkz. Fotoğraf 6) gerçek doğaları insan kavrayışının ötesinde sayılırdı ve *gizemli* olarak nitelendirilirdi (Kolektif, 2009: 63).

Fotoğraf 6. Horus ve Osiris

(Mitoloji, 2012: 63)

1.1.4. Sanatta İnsan Biçimcilik

Yaklaşık 40.000 yıl önce, Üst Paleolitik dönemde insan davranışlarındaki modernitenin başlangıcından itibaren, zoomorfik (hayvan biçimli) sanat örnekleri, insan biçimciliğin en erken kanıtlarını oluşturmaktadır. Bilinen en eski örnek yaklaşık 40,000

yaşında olduğu belirlenen güney batı Almanya'daki Stadel mağarasında bulunan bir aslan veya aslan başlı insan şeklindeki fildişi heykeldir (Lyttle, 2013: 1).

Fotoğraf 7. 40,00 yıl öncesine dayanan Aslan Adam heykeli, Fotoğraf: Thomas Stephan, © Ulmer Museum

(<http://anthropology.msu.edu/anp264-ss13/2013/02/05/the-ice-age-lion-man-worlds-earliest-figurative-sculpture/> 29.06.2015)

Paleolitik sanatta, karakteristik insan özelliklerine sahip hayvan çizimlerinde karşımıza çıkan insan biçimcilik, antik sanatta daha çok insan biçimli tanrılarda tasvir edilmektedir. Yunan ve Roma heykelleri, Maya ve Aztek frizleri¹⁰, Kolombiya öncesi ve İnka çömlek ve takıları, Hindu tapınakları, Mısır freskleri ve anıtları, Afrika maskeleri, Anadolu'daki doğurganlık heykellerinde; ve ilerleyen dönemlerde üç boyutlu formların yanı sıra destan, masal ve insan kültürünün ifadesi olarak karşımıza

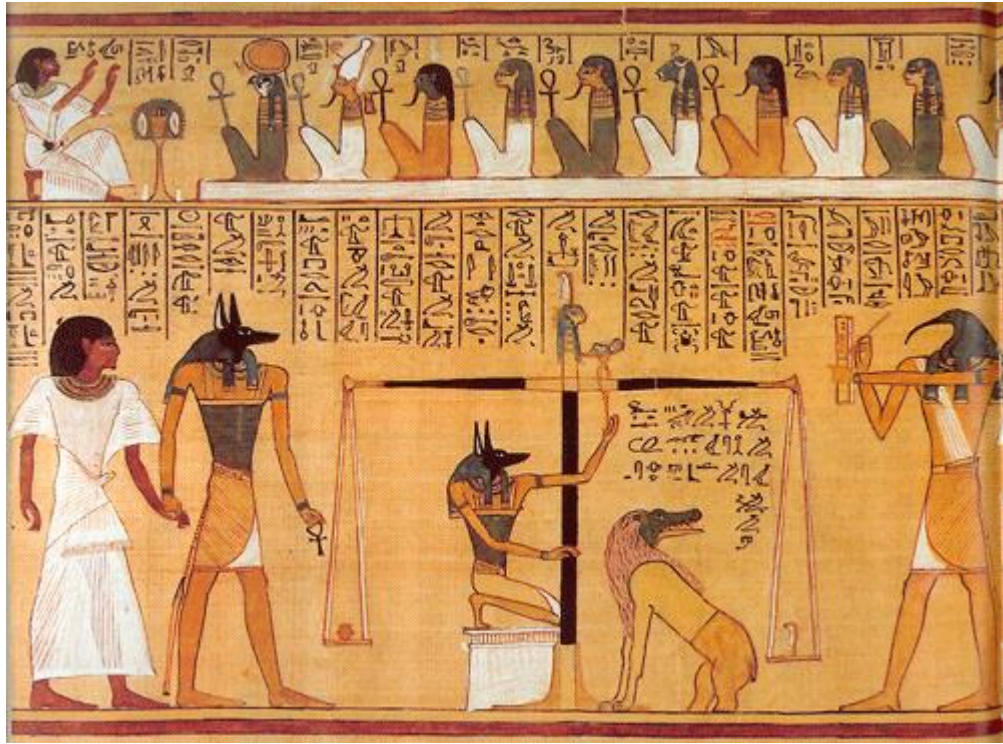
¹⁰ Eski Yunan ve Roma yapılarında taban kirişi ile çatı arasında kalan, üzeri boydan boya kabartmalarla süslü bölüm, efriz
(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5588ff72780d30.76862841)

ıkmaktadır. İki ayaklı tavşan, kurbağa ve köpeklerin tasvirine Celtic masallarından büyük Mısır tanrılarına kadar mağara duvarlarında rastlamak mümkündür.

Fotoğraf 8. Küçük Maya Maskesi, taş, Meksika

(<https://www.pinterest.com/pin/242842604881153139/> 10.07.2015)

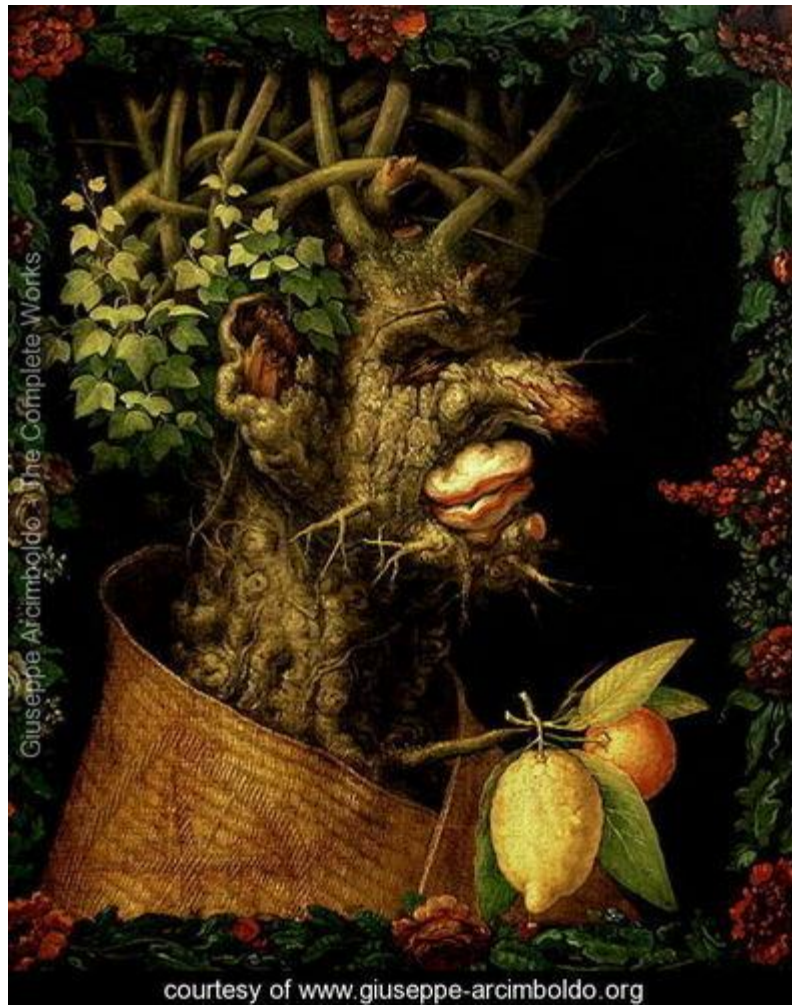

Fotoğraf 9. Anubis'in kararına bırakılan ölüm ve ruhun kitabı, papirüs

(<https://tr.pinterest.com/pin/176203404148114293/> 19.07.2015)

İnsan biçimciliğin tarihi resim sanatı tarihi kadar eskidir. Erken dönem Mısır köle tarihine dayanan bu tarih, saygıdeğer efendilerini iğnelemek için kendilerine akraba olan hayvanların özelliklerini kullanarak papirüs veya taş parçaları üzerine resmettikleri görsellerle kendini göstermiştir. Efendiler iğnelemelerin dokundurduğu şeyin kendileri olduğunu hiçbir zaman bilmiyordu, fakat köleler biliyordu. Daha sonrasında hiciv, komedi ve fantezi olarak da olsa, hayvanlar eleştiri veya yorum olarak etkili metaforik temsiller olmuşlardır. Çünkü alay etmek için tek bir figürü işaret etmektense belli bir hayvan, bütün karakterlerin ağırlığını taşımaktadır (Heller, 2008: 6). Hayvanların, insanların zayıf yanlarının kolayca resimlenmesini sağlayacak özelliklerinin bulunması metaforik imge olarak kullanılmalarında etkindir.

Sanat tarihinin bütün dönemlerinde heykelde, resimde, seramikte ve mimarlıkta insan biçimciliğe rastlamak mümkündür.

Fotoğraf 10. Guiseppe Arcimboldo, Kış, 1573

(<http://www.giuseppe-arcimboldo.org/Winter-1573.html> 09.07.2015)

İtalyan ressam, Giuseppe Arcimboldo 1573 yılında yapmış olduğu ‘Kış’ adlı eserinde diğer resimlerinde de olduğu gibi meyve, sebze ve bitki gibi birçok nesneyi, insan portresini andıracak şekilde düzenlemiştir (Bkz. Fotoğraf 10).

Fotoğraf 11. Salvador Dali, İnsan Biçimli Çekmeceler (Anthropomorphic Chest of Drawers), 1936, ahşap üstü yağlı boya, 25 x 43 cm, K20, Düsseldorf

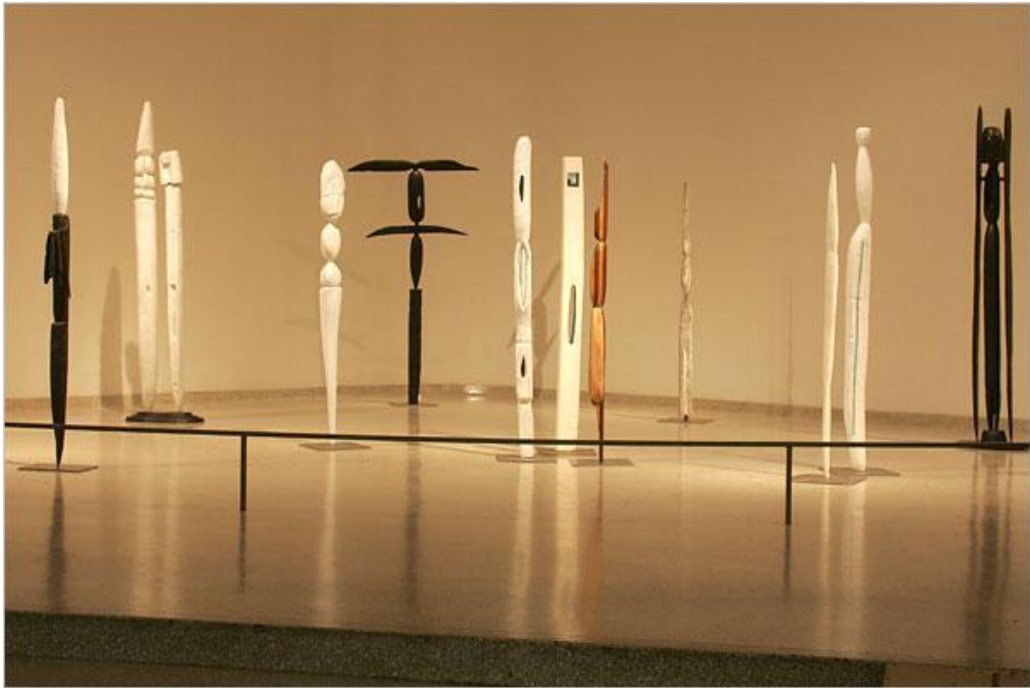
(<http://realitybitesartblog.blogspot.com.tr/2011/05/bite-116-salvador-dali-anthropomorphic.html>
09.07.2015)

İlerleyen dönemlerde Giuseppe Arcimboldo'dan etkilenen İspanyol ressam Salvador Dali, İnsan Biçimli Çekmeceler adlı resmini yapmıştır (Bkz. Fotoğraf 11).

Fotoğraf 12. Claes Oldenburg, Yumuşak Işık Anahtarları (Soft Light Switches), 1963–1969
(<http://www.artactuel.com/artiste-contemporain-confirme/oldenburg-511/oeuvres/soft-light-switches-3655.html> 09.07.2015)

İsveç kökenli ABD'li heykeltıraş, Claes Oldenburg'ün sanat eserleri cinsel sembolizm ve insan biçimci niteliklere sahiptir. "Yumuşak Işık Anahtarları" nda Oldenburg, soluk turuncu renkli, iki özdeş anahtar şeklindeki kadın memesinden oluşan çalışmasında, zamanla heykelde oluşan kırışıklıklar ve çökmeyeyle yaşlanma sürecine gönderme yapmaktadır (Bkz. Fotoğraf 12).

Fotoğraf 13. Louis Bourgeois, Kişilikler (Personages), 1947-50, Fotoğraf: Suzanne DeChillo/The New York Times

(<http://speakyourdesign.wordpress.com/2010/06/09.07.2015>)

Fransız asıllı ABD’li heykeltıraş ve yerleştirme sanatçısı olan Louise Bourgeois, Kişilikler (Personages) olarak bilinen heykellerinde insan formu ile mimari arasında bağlantı kurmaktadır. Bourgeois’ya göre onlar Fransa’da geride bıraktığı insanları temsil etmektedir. Bu aynı zamanda mimari boşluğun insan biçimci niteliklerine olan ilgisini göstermektedir (Bkz. Fotoğraf 13) (TATE, Tarihsiz).

Fotoğraf 14. Richard Stankiewicz, Adsız, 1963,çelik ve buluntu nesneler, 127x78,7x61 cm,
(Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997:1436)

Fotoğraf 15. Richard Stankiewicz, Herkesin Teyzesi (Anybody's Aunt), 1953, 21,5x24,1x15,8
cm

(http://www.arcadja.com/auctions/en/stankiewicz_richard/artist/11979/ 9 Temmuz2015)

ABD’li ressam ve heykeltıraş olan Stankiewicz’in, belli bir nüktecilik ve parodi anlayışı da içeren yapıtları, doğalcı birtakım sezindirmelerle doludur. Kabuki Dansçısı (1959, Whitney Amerikan Sanatı Müzesi, New York) adlı hurda metal parçalarından oluşmuş yapıtı, öğelerin eklemlenişindeki mantık açısından bir oranda karikatür niteliği de taşımaktadır (Bkz. Fotoğraf 14, 15) (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997: 1436).

2. BÖLÜM

SERAMİKTE İNSAN BİÇİMCİLİK

Seramiğin ilk örneklerine Anadolu’da, Neolitik Çağ’da, Hacılar, Çatal Höyük, Demirci Höyük’te rastlanmaktadır. Bütün kültürlerde ama en çok Anadolu, Ege, Yunanistan, Mısır, Mezopotamya ve Orta Asya’da karşımıza çıkan seramik, hem iki boyutlu hem de üç boyutlu sunduğu çalışma olanaklarıyla, insanın kendinde bilmediği ve anlamaya çalıştığı şeylerin ifadesinde bir dışavurum ögesi olmuştur.

En basit tanımı ile “pişmiş toprak” olarak ifade edilebilen seramik, (Almanca; keramik, Fransızca; ceramique, İngilizce; ceramic) Yunanca *boynuz* anlamına gelen Keramos sözcüğünden türemiştir. “Kil, killi toprak, çömlekçi toprağı ve topraktan yapılmış kap anlamına gelir”(Ökse, 1999: 1).

Bu bölüm, insan biçimciliğın ve insan biçiminin seramikte varoluşuna kavramsal bir bakış, tarihsel gelişimi ve günümüzde sanatçılar tarafından ele alınışını sunmaktadır.

2.1. Seramik Kaplara İnsan Biçimci Yaklaşım

Arkeologlar, araştırmalarında kapların tahlilini yaparken, kapların bölümlerini tanımlamak için gövde, ayak, bel, omuz, boyun, dudak gibi insan anatomisine ait terimleri kullanmaktadırlar. Bu tür terimlerin kullanılması, şekilleri insana benzesin ya da benzemesin kapların insan biçiminde kavramsallaştırıldığını göstermektedir.

Sex Pots kitabının yazarı Paul Mathieu kitabın girişinde seramikle insanın bedensel özellikleri arasındaki yakın ilişkiden söz etmektedir. Mathieu’ya göre seramik, insan vücudu anlatımında çok sık kullanılan bir malzemedir ve açıkça, vücudun parçalarıyla seramik arasında anlamlı bir birliktelik bulunmaktadır. Seramik, yaşam döngüsünün bir parçasıdır. Seramiğın işlevsel özellikleri insan vücudunun işlevleri gibidir. Bu sebeptendir ki, seramikle insan vücudu içsel ve samimi bir yakınlık içindedir (Paul, 2003: 13).

Fotoğraf 16. Boyalı Kap, M.Ö. Yaklaşık 5500, Kalkolitik Dönem, Anadolu, Hacılar. British Museum

(http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/me/p/chalcolithic_painted_jar.aspx 30.05.2015)

Kabın gövdesindeki şişkinlik, dar boyun, dudak, omzun yuvarlağı, bunlar tamamen insan bedeninin kaplara insan biçimci yansımasıdır. Kişinin kendi bedeninin boşluğuna yiyeceğin konulduğu ve fetüsün büyüdüğü hissi evrenseldir. Kabın kadın ilkeleriyle de güçlü bir benzerliği bulunmaktadır. Tutmak, muhafaza etmek, korumak, almak ve vermek kabın işlevlerinden birkaçıdır. Kabın boşluğu merkezdedir. Dışarıda görünen kollar, göğüsler veya yumrulardır, ancak formun itiş i içe doğrudur ve her zaman merkeze geri döner (Rhodes, 2004: 230).

Çok eski çağlardan beri birçok kültürde görüldüğü gibi heykellerde açık olan anlatım, seramik saklama kaplarında imalı bir hale gelmektedir. İnsan ağzı kabın girişini, penis emziği, kollar da tutamaçları oluşturmaktadır. Aslında bu kaplar, iç boşluğu korunan heykel konseptinde geliştirilmiş imgelerdir. İnsan biçimli kapların yapımının ve kullanımının insanın öz bilgi ve öz farkındalığını arttırdığı şüphe edilemez (Rhodes, 2004: 231).

Mutfak gereci olarak kullanılan seramik kaplar, içinde yiyecek ve içecek barındırmasıyla işlev sahibi olmasının yanında, bedenın hayatta kalmasına yardım ederken; ölü kapları, ölümlle fiziksel bir ilişki kurmaktadırlar. Kül kapları ve lahitler, yakılmış ve gömülmüş bedenleri içinde barındırırlar. Bu özellikleriyle de sembol ve nesnenin bir araya gelme sürecinde, çömleğin sembolik dilini, kavramı somutlaştırarak dönüştürürler. Dahası seramiğin dönüştürücü süreci, yaşam ve ölüm döngüsünü yansıtmaktadır. Ateşe maruz bırakılarak sertleştirilen kap, yakılan insan bedenini; mezar da bedenın toprağa dönmeden önceki süreçte zeminden toprak alınmasıyla, beden için oluşturulan kabı temsil etmektedir.

Fotoğraf 17. Echo Morgan, Vazonun İçindeki Ol (Be the Inside of the Vase)

(<https://cfileonline.org/performance-art-echo-morgans-darkness-undressed-heartbreaking-performance/09.07.2015>)

Fotoğraf 18. Echo Morgan, Vazonun İçindeki Ol (Be the Inside of the Vase)

(<https://cfileonline.org/performance-art-echo-morgans-darkness-undressed-heartbreaking-performance/> 09.07.2015)

Performans sanatçısı Echo Morgan “Vazo’nun İçindeki Ol” adlı çalışmasında kabın dönüştürücü dilini ustalıkla kullanmıştır. Annesinin çocukluğunda ona söylediği “Hoş ama içi boş bir vazo olma, vazonun içi ol!” sözünün aksine babasının söylediği “Kadınlar, pürüzsüz dekoratif ve içi boş bir vazo gibi olmalı!” sözlerini eleştirmek adına bu çalışmasını ortaya koymuştur. Metaforlarla dolu iki bölümden oluşan çalışmasında sanatçı, ilkinde bedenini tamamen dekorlayarak vazonun kendisi olurken, ikincisinde vazonun içerisine girerek vazonun iç kısmını oluşturmaktadır (C File Staff, 2015).

2.2. İnsan Biçiminin Seramik Kaplarda Yer Alması

Yaşanılan coğrafya ve buna bağlı olarak gelişen kültürel yapı içerisinde yer alan insan, tarih öncesi devirlerden bu yana farklı hikâyelerle ele alınmış veya hikâyenin kendisini oluşturmuştur. İnsan hakkındaki bu hikayelere; seramik buluntularda hem yüzey bezemesi hem de biçim olarak idoller, figürinler ve heykelciklerin yanı sıra; günlük kullanım eşyaları, içki, tören ve gömü kaplarında da rastlamak mümkündür.

“Klasik seramik form denildiğinde, hacmi olan, içinde bir maddeyi taşıma amaçlı olarak üretilmiş içinde boşluğu olan kap-kacak anlaşılır. Bu yaklaşım, temelde basit gibi görünse de aslında seramik sanatında form kavramının ana çizgilerini belirleyen temel unsur olmuştur. Kullanılabilirliği olan kapların, çanak çömleğin şekillendirilmesine ve üretilmesinin başlanmasından bu yana, seramik formlar temelde çok büyük değişikliğe uğramamıştır. Anadolu’da Seramikli Neolitik Çağ’dan bu yana çömlekçilik yapıldığı bilinmektedir. Neolitik Çağ ve ardından yaşanan Kalkolitik Çağ’dan günümüze çanak çömlek üretimi kesintisiz devam etmiştir. Günümüze ulaşabilmiş bu eserler ile günümüzde üretilen seramikler arasında temelde fonksiyonel ve biçimsel bir fark görülmemektedir “ (Er, 2011: 6).

İnsan biçimli kaplar, “üzerinde boya, çizgi veya kazı bezek ya da ekleme yöntemiyle, insanı tasvir eden kaplar olarak tanımlanırlar” (Ökse, 1993: 62). Önceleri adak ve dini ritüellerde sunu kabı olarak kullanılan bu işlevsel ürünler daha sonraları işlevleri arttırılarak sofralara, evlere ve dekorasyon objesi olarak gündelik hayatın her alanına girmeleri sağlanmıştır.

İlk olarak Neolitik Çağ’da rastlanan insan biçimli kapların sayısı Güneydoğu Avrupa ve Batı Anadolu’da Geç Neolitik ve Kalkolitik Çağ’da artış göstermektedir. Üretimi daha sonraki tarih öncesi dönemlerde devam etmekte ve Klasik Dönem’de de Avrupa’nın bazı bölümlerinde görülmektedir.

İnsan biçimli kapların en sık görüldüğü bölgelere bakıldığında, Anadolu’da Geç Neolitik Çağ’da Ulucak Höyük, Orta Kalkolitik’te Toptepe, Erken Bronz Çağı’nda Troya’da; Erken Kalkolitik Çağ’da Kuzeybatı İran’da Hassuna; Geç Kalkolitik Çağ’da Macaristan’da Szegvar Tüzköves, Bulgaristan’da Azmak Tepesi, Slovakya’da Svodin;

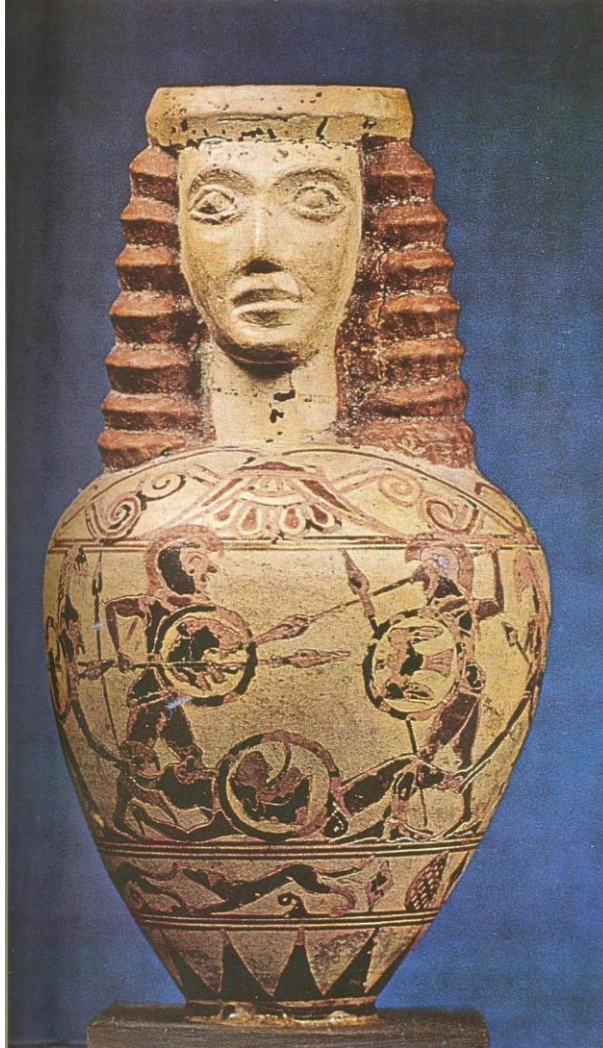
Erken Bronz Çağın'da Danimarka'da Svino ve Erken Demir Çağ'ında da Azerbaycan Hocalı-Gedebey kültürü şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Arda, 2002: 59). Bütün dünyayı egemenliği altına almış bir inanç ve sanat özelliğine sahip olan insan biçimli kaplar, Mezopotamya, Anadolu, Ege Adaları, Balkanlar yanı sıra daha sık rastlandığı bölgeler arasında Almanya; İspanya'nın Almeria Mursia Bölgesi, Los Millares; Portekiz'de Estremadura Bölgesi'ndeki Alto Alentejo; İngiltere; İrlanda; Fransız Atlantik Sahillerindeki Peu-Richardien de bulunmaktadır (Korfmann, 1999: 381-397).

Fotoğraf 19. İnsan Biçimli Urne, M.Ö. 1000'ler, Brezilya

(<http://the-seraphic-book-of-eloy.tumblr.com/post/97819917025/anthropomorphic-urn-brazil-1st-millennium-bc> 31.05.2015)

Brezilya'da üretilmiş bu kap (Bkz. Fotoğraf 19) ölü gömme gelenekleriyle yakından ilişkilidir. İçlerine kül ve kemikler konularak toprağa gömülen bu ve benzeri kap örneklerine, günümüz seramik koleksiyonlarında da sıkça rastlanmaktadır.

Fotoğraf 20. Plastik Kadın Başlı Aryballos

(Akurgal, 1997: 51)

Fotoğraf 20’de görülen Yunanistan Thebai’de bulunan Kadın Başlı Aryballos’un omzunda palmet süslemeleri, gövdede ana frizde bir mücadele sahnesi yer almaktadır. İkinci kuşakta tavşan avı sahnesi yer alırken, en altta da, tabandan yukarıya doğru ışınlar yükselmektedir. Bu tür kadın başlı vazolar, Doğulu örneklerden esinlenerek oluşturulmuşlardır (Akurgal, 1997: 51).

Fotoğraf 21. Myrtos Tanrıçası, Libasyon Vazo, M.Ö. 2600-2300

(http://www.interkriti.org/crete/lassithi/agios_nikolaos_arch_museum.html 31.05.2015)

Yine insan biçimli bir kap örneği olan, Minos II dönemine ait Fournou Koryfi tepesinde (2600-2300 BC) bulunmuş libasyon vazo, *Myrtos Tanrıçası*'nı temsil etmektedir. Çok uzun boyunlu, küçük kafası bulunan kabın yüz hatları çok belirgin değildir. Kadının kolu bir gaga ağızlı sürahi tutmaktadır. Giysi ve kasık kısmının ayrıntıları boyanmıştır.

2.3. Anadolu’da İnsan Biçiminin Seramik Kaplarda Yer Alması

Fotoğraf 22. Ana Tanrıça Heykelciği, Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(<http://www.estanbul.com/attachments/45388d1390951209-ana-tanrica-mercek.1.2.jpg>
20.05.2015)

İnsan biçimcilik seramikte ilk olarak Paleolitik dönem heykelciklerinde görülmektedir. Bu heykelcikler, yaşanan dönem insanların inanç sistemleri gereği tanrı ve tanrıçaları temsil etmektedir. Anadolu’da insan heykelciklerinin çoğunluğunu, yine dini nedenlerle kadın betimlemeleri oluşturmaktadır. Erkek heykelciğine nadiren rastlanır. Paleolitik Venüsler adı altında da tanınan bu kadın heykelciklerinde göğüs, kalça ve cinsel organlar abartılı bir şekilde gösterilmektedir. Kadının doğurganlığını simgeleyen bu betimler, bu çağda tam olarak oluştuğu sanılan bereket kavramının kadın şeklinde olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü bereket, avcı ve toplayıcı toplulukların yaşamlarında hemen hemen her şeyin ifadesi olmaktadır (Uzunoğlu, 1993: 16).

Anaerkil yapı ve kadının üreme ve çoğalmayla olan ilişkisi sonucu, ana tanrıça kavramı tek tanrılı dinlere kadar uzun bir süre, pişmiş topraktan ana tanrıça formlarında etkisini sürdürmüştür.

İnsan biçimli kaplara ise ilk olarak Neolitik Çağ'da rastlanmaktadır. Neolitik Çağ'da insanların yerleşik yaşam düzenine geçmeleri, tarım ve hayvancılıkla besinlerini üretmeye başlamalarının bir sonucu olarak ürünün depolanması için sağlam ve kolay yapılabilen kaplara gereksinim duymaları, pişmiş topraktan çanak-çömlek üretiminin başlamasında etken olmuştur. Kolay biçim verilmesi ve hammaddesi olan kilin çevrede kolay bulunması, pişmiş toprak kapların yaygın olarak kullanılmasına olanak tanımıştır (Paksoy, 2007: 25).

Tarihöncesi dönemlere genel olarak bakıldığında, Anadolu topraklarında Neolitik, Kalkolitik ve Tunç Çağ'ı seramik kap için önemli bir merkez olmuştur. Bu üç ana dönemdeki seramik kap kültürünün gelişimi ve biçim özellikleri dönemlere göre farklılıklar göstermektedir.

Anadolu'da pişmiş topraktan yapılmış ilk kaplar tek renkli, kaba yapılı ve basit biçimlidir. M.Ö. 7000'e tarihlenen bu kaplara Konya, Burdur ve Antalya bölgelerinde rastlanmaktadır (Akurgal, 2008: 9).

Fotoğraf 23. Hamile Kadın Biçiminde İnsan Biçimli Kap, Köşk Höyük Neolitik Sonu Kalkolitik Başı M.Ö. 6000

(<http://kirsehirarkeoloji.blogspot.com.tr/2010/12/ortan-anadolu-neolitik-kalkolitik.html>
09.07.2015)

Köşkhöyük'te bulunan Geç Neolitik Dönem'e ait Fotoğraf 23'teki bu çömlek, bağdaş kurmuş şekilde oturmakta, elleriyle göğüslerini tutmakta ve olasılıkla tanrıçayı betimlemektedir.

Fotoğraf 24. İnsan biçimli kap, Neolitik, M.Ö. 6000

(Komitesi, 2003: 10)

Tarımın öncelik kazanmasıyla avcılığın etkinliğini yitirmesi sonucu Kalkolitik toplumun yaşayışında birtakım değişiklikler olmuştur. Erken Neolitik sonlarında azalmaya başlayan avlanma ile ilgili büyük duvar resimleri yapılmamasının yanında, resimlerde erkek tasvirleri azalmış, bereketlilik simgesi olan kadın figürleri daha da çoğalıp yaygınlaşmıştır.

Milattan Önce 6000'in ortalarında, özellikle Çatalhöyük'te ve Hacılar'da yapılan kaplar çok başarılı olmakla birlikte, insanlığın seramik konusunda ortaya koyduğu ilk sanat yaratılarını oluşturmaktadırlar. Çok renkli olan bu kaplar, biçimleri ve desenleri yönünden göz alıcıdır. Özellikle çekik badem gözlü insanları tasvir eden heykelcikler eşsiz güzelliktedir (Akurgal, 2008: 9). Hacılar'ın gerek biçim gerek

bezeme yönünden aşılabilir düzeyde olan kapları yalnız Anadolu'nun değil tüm Önasya ve Ege dünyasının en önemli ve en özgün Kalkolitik çanak-çömleğidir.

Kalkolitik Çağ'ın Anadolu'daki en parlak merkezi Burdur yakınındaki James Mellaart tarafından kazılan Hacılar yerleşmesidir. Burada bulunan boyalı anıtsal vazolar özellikle anılmaya değerdir (Akurgal, 2008: 8).

Fotoğraf 25. Kadın Biçiminde Çömlek, Kalkolitik Çağ, Hacılar, M.Ö. 6000'lerin son çeyreği, İstanbul Sadberk Hanım Müzesi

(https://pbs.twimg.com/media/B_uJcp3UwAADjzz.jpg 09.07.2015)

Çağın plastik sanatını temsil eden kadın heykelcikleri Anadolu'da hemen her kültür evresinde görülen *Ana Tanrıça* tipinin ilk örnekleri sayılmaktadırlar. Adak heykelciği olarak kullanıldıklarından kuşku bulunmayan bu tanrıça tipi, yalnız heykelcik olarak değil, insan biçiminde kap olarak da tasvir edilmiştir (Sadberk Hanım Müzesi, 1995: 10). Fotoğraf 25'deki Kalkolitik çağa ait Hacılar menşeli, kadın şekli verilmiş, gözleri siyah opsidiyenle belirtilmiş kap bunun tipik örneğidir. Göğsün altında birleştirilmiş figürlerin kolları, çömleklerin aynı zamanda kulplarıdır. Bu kulplar

sayesinde kapların bir yere asıldığı tahmin edilmektedir. Ayrıca kaba uygulanan dekor, yapıldığı dönem kadın kıyafetleri hakkında da bize bilgi vermektedir. Figür-kap ilişkisinin oldukça eski tarihlere dayandığını bu tür kaplardan yola çıkarak söylemek mümkündür.

Bütün örneklerden yola çıkarak; insan bedeninin tamamının kullanılmasının yanı sıra, bedenin iki farklı bölge olarak kullanıldığı söylemek mümkündür. Bu bölgeler: Kimliği ortaya koyan üst bölge ve uzantıların ve detayların bulunduğu alt bölgedir. İki bölgenin de tek bir formda olmasına gerek yoktur. Aynı ayrı da ele alınabilmektedirler.

İnsan bedeninin üst bölgesinin ele alındığı kaplar insan anatomisinin boyun ve yüz kısmından oluşmaktadır. Gözler, burun ve kaşlar değişmez uzuvlarken bazen bu formlara eller, göğüsler ve göbeğin de eklendiği görülebilmektedir. Gözler dairesel, baklava deseni biçimli, yatay veya yuvarlak olabilmektedirler. Kazınmış veya boyanmış çok az örneği dışında ağız genellikle bulunmamaktadır. Neolitik figüratif heykellerde neden ağzın bulunmadığı hala bilinmemektedir. Fakat denilebilir ki, insan biçimli kaplarda kimi yüz elemanlarının bulunup bulunmamasının tesadüfi olmadığı muhtemeldir (Naumov, 2008: 94).

İnsan bedeninin diğer uzuvlarının ve bölgelerinin yanı sıra insan başları sıklıkla kullanılmaktadır. İnsan başının hacimsel yapısının, seramik forma dönüşmeye oldukça müsait olmasından dolayı, bu yolla oluşturulmuş kaplara sıklıkla rastlanmaktadır. Kalkolitik Döneme ait Hacılar'da bulunmuş olan Fotoğraf 26'daki libasyon ve Fotoğraf 27'deki içki kabı buna güzel bir örnektir.

Fotoğraf 26. Kadın Başı Biçimli Libasyon Kabı, pişmiş toprak, Hacılar, M.Ö. 6000'in ortaları
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kataloğu)

Fotoğraf 27. İnsan başı biçimli pişmiş toprak içki kabı, Kültepe Kazı Başkanlığı Arşivi,
Kültepe, Fotoğraf: Hadiye Cangökçe

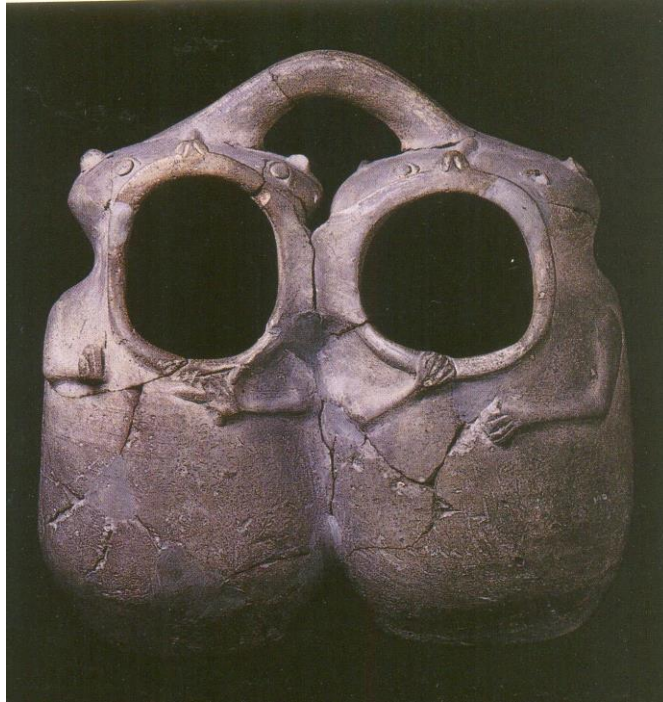
(Darga, 2011: 96)

Fotoğraf 28. Kadın Şeklinde Kap, Troya, İlk Tunç Çağı, M.Ö. 3000'lerin sonu, İstanbul Arkeoloji Müzeleri

(Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadınının 9000 Yılı, 1993: 95)

Fotoğraf 28'de de örneği görüldüğü gibi Anadolu'da Neolitik sonrası dönem kaplarında eller küçük vazo tutar halde göğsün yanına konumlandırılmıştır. Avrupa'daki bazı Neolitik ve sonraki dönem insan biçimli kaplarda ise eller yukarıya doğru kaldırılmış biçimdedir (Naumov, 2008: 94). Bu kabın başında kase taşıyan iki eliyle de maşrapa tutan bir kadın heykelciği görünümünde olduğunu söylemek mümkündür.

Fotoğraf 29. İki insan biçiminde çift kap, pişmiş toprak, Kültepe, M.Ö. 19. yüzyıl.

(Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadınının 9000 Yılı, 1993: 96)

İnsan figürünün fiziksel detaylarını kullanarak, seramik kapların kişileştirilmesi, seramiklerde çok sık rastlanan bir özelliktir. Kültepe’de bulunmuş bu kap (Bkz. Fotoğraf 29), seramiğin işlevselliğine iyi bir örnektir. İki insan ağızları açık biçimde şekillendirilerek kabın kullanımına olanak sağlanmıştır. Bu şekilde üretim ile hem seramiğin kullanıma yönelik temel fonksiyonu korunmuş, hem de biçimsel ve estetik anlamda ürüne değer katılmıştır (Er, 2011: 15).

Fotoğraf 30. Erkek şeklinde törenselle kap, Orta Tunç Çağı, M.Ö. 2000'lerin ilk çeyreğı, y:9.8, g: 11.5, ç:6.7. Afyon Müzesi

(Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadınının 9000 Yılı, 1993: 98)

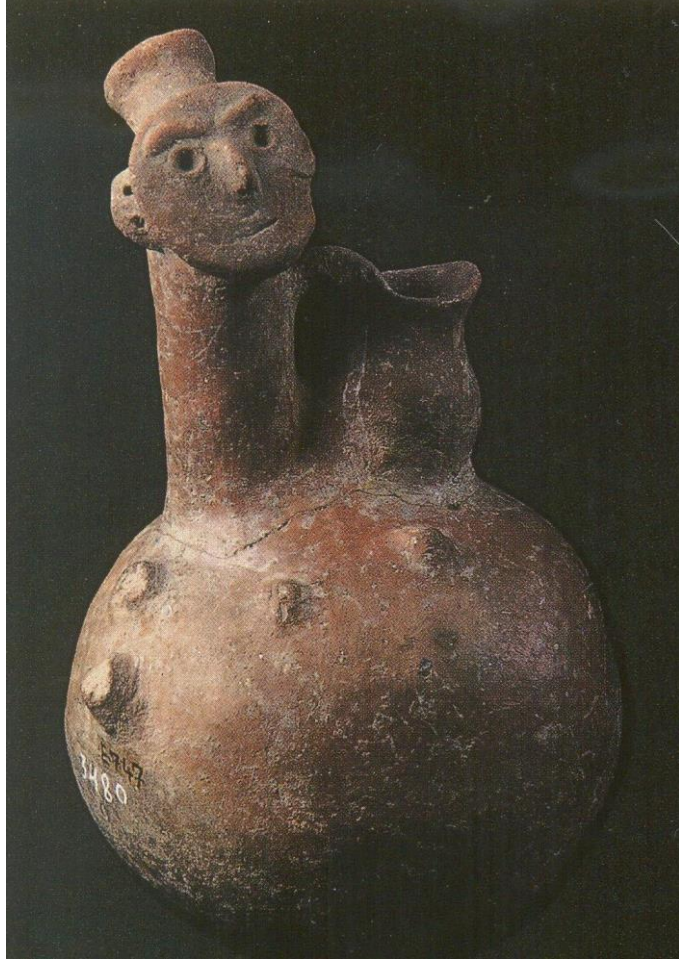
Yukarıdaki Afyonkarahisar İşcehisar Köyünde bulunmuş törenselle kap (Bkz. Fotoğraf 30), erkek figürü şeklinde şekillendirilmiş olup, emzik yerine kullanılan penis, abartılı şekilde verilmiştir. Anadolu'da erkek figüründen ziyade kadın figürünün kullanıldığı çanak çömlekler çoğunluktadır (Er, 2011: 80). Ancak nadir de olsa erkek figürünün de kullanıldığı kaplara rastlamak mümkündür.

Fotoğraf 31. Kadın biçimli terracotta riton, M.Ö.5-6. yüzyıl., Anadolu, Metropolitan Museum of Art, Newyork

(<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/ec/c5/11/ecc5119634747a8f8517ab5f644b8f4a.jpg>
23.05.2015)

Truva ve öteki Batı Anadolu çömlekçileri ana tanrıça konusunu, yaptıkları seramik kaplarda da kullanarak, geçmişin duvar resimlerinde ve heykelciklerinde varlığını sürdüren ana tanrıçaya inanış geleneğini sürdürmüşlerdir. Fotoğraf 31’de de bir örneği bulunan kadın başı biçimindeki bu kapların ana tanrıçayı simgelediği, ritonların öncüleri olduğu sanılmaktadır. Truva’da da Tunç döneminde büyük bir gelişme gösteren seramik sanatının ürünleri olan insan biçimli kaplar, önemli eserler arasında yer almaktadır (Akyıldız, 1990: 32).

Fotoğraf 32. Omuzunda testi taşıyan kap, İlk Tunç Çağı, M.Ö. 4000'in sonu, Afyon Müzesi

(Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadınının 9000 Yılı, 1993: 70)

Afyonkarahisar Bavurdu'ya ait şişkin karnından ötürü hamile bir kadın görünümünde olan bu kabın törensel işlevi olduğu düşünülmektedir. Bronz Çağ'a tarihlenen bu kabın gövdesi aynı zamanda seramiğin de gövdesidir. Rölyefle dekorlanmış bu kabın dönemin modasını yansıttığı söylenebilir.

Fotoğraf 33. Riton biçimli büst, Pitane (Çandarlı), Arkaik Dönem, M.Ö. 600, İstanbul Arkeoloji Müzesi

(Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadınının 9000 Yılı, 1993: 136)

Klasik Dönem seramiklerinde günlük kullanıma yönelik (depolama, yemek hazırlama, pişirme, vb.) kaba üretim seramiklerinin yanı sıra ince üretim (içki, servis, tuvalet (makyaj) kapları) seramikler de bulunmaktadır. Bu dönem kaplarında en fazla, kulplarında bulunan mühürlerle ticaret ilişkisinin de olduğu sanılan amphoralara rastlanmaktadır (ODTÜ, Tarihsiz: 1).

Fotoğraf 34. Oturan insan biçiminde vazo, Frit bünye, turkuaz sır altı siyah boya bezemeli. İran 13. yüzyılın ikinci yarısı.

(Watson, 2004: 345)

“İslam sanatında figüratif seramiklere en sık İran bölgesinde yaşamış olan Selçuklu kültüründe rastlanır. Anadolu Selçuklu ve daha sonraki dönemlerde dinsel baskı sebebiyle insan figürü içerikli seramiğe sık rastlanmaz. Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde önemli bir merkez olan Çanakkale seramiklerine kadar, işlevsel figür seramikler, oyuncak ve düdük gibi formlarda görülür ve bu formlar genellikle hayvan biçimlidirler” (Er, 2011: 19).

3. BÖLÜM

İNSAN BİÇİMCİ YAKLAŞIMLA SERAMİK FORM ÜRETEN SANATÇILAR VE ÇALIŞMALARINDAN ÖRNEKLER

Galatalı'nın ifadesiyle: “Bugün Seramik Sanatı dediğimiz gerçek, ilkel insanın kap gereksinmesiyle ortaya çıkan, mütevazı bir kap sanatıdır”. Bulunduğu çağın ihtiyaçlarına göre farklı şekil ve amaçlarda tasvir edilen insan biçimli kaplar, gerek dini ritüellerde sunu kabı, gerekse ölü gömmede kül kabı olarak gündelik hayatın her alanına girmiştir. Günümüze kadar gelen insan biçimli kaplar popülaritesini kaybetmeyerek ve fakat işlev dışında bir anlam daha kazanarak, sanatsal bir ifade aracı olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir. İnsan biçimcilik ile ilgili mitler, öyküler, mecazlar ve kabul görmüş sembolik tanımlamalar günümüz çağdaş seramik sanatçıları tarafından da sıkça kullanılmaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde Paul Gauguin, Pablo Picasso, Sadi Diren, Hamiye Çolakoğlu, Erdinç Bakla, Magdalene Odundo, Roseline Delisle, Ellen Schön, Lee Akins, Jude Jelfs, Akio Takamori, Ilona Romule ve Ronit Baranga'nın konuyla ilgili olarak üretmiş olduğu eserlerden örnekler verilmiştir.

3.1. Paul Gauguin

Fotoğraf 35. Paul Gauguin, İnsan Biçimli Kap

(<https://cfileonline.org/exhibition-gauguin-moma-ceramics-surface/> 09.07.2015)

Paul Gauguin, 1848'de Paris'te doğan, Post-Empresyonist bir ressamdır. Gauguin'in 1887'den itibaren elle şekillendirerek yaptığı yaklaşık yetmiş adet seramik, son derece güçlü dışavurumları, sıra dışı kulpları ve dudaklarıyla oldukça yenilikçidir. Bu eserlerden bazıları Gauguin'in Peru da geçen çocukluk yıllarından çok iyi bildiği arkaik, Colomb öncesi Amerika seramikleriyle bağlantılanmaktadır. Gauguin kili sadece heykel şekillendirmek için bir malzeme olarak görmeyerek, seramiğe bir sanat dalı olarak bakabilmenin olanaklarını araştırmıştır. Yapıtlarını üretirken çok yönlü, karmaşık ve insan biçimci bir anlatım dili kullanarak seramiğe yeni açılımlar kazandırmıştır.

Fotoğraf 36. Paul Gauguin, İkili Vazo (Double Vase), 1886–7, Kunst Industri Museet, Kopenhak, Danimarka

(<http://www.tate.org.uk/context-comment/blogs/gauguins-little-monstrosities> 09.07.2015)

Paul Gauguin'in Breton Şekilli ikili vazosu (Bkz. Fotoğraf 36), işlevine meydan okuyan, içinde bir buket çiçek tutamayacak bir vazo olarak tanımlanmaktadır. Gauguin, Breton¹¹ kadını figürünü forma yerleştirerek, kadın vücudu ve vazo arasında bir paralellik kurmaktadır. Gauguin (Sevr geleneksel seramik üretimiyle örneklenen) dekoratif seramik sanatında algılanan cinsel soğukluğu ve gereksiz süsü reddetmiştir. Onun için seramik, heykelin başka bir formudur ve kille çalışmak toprakla yapılan kişisel bir iletişimidir.

¹¹ Breton, günümüzde Fransa sınırları içinde kalan, geçmişte bağımsız krallık ve dükalık olan bölgedir. Kavram ayrıca 6 Kelt halkından biri olan Bretonlar'ı tanımlamak için de kullanılır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Breton>).

3.2. Pablo Picasso

Pablo Picasso 1881'de İspanya'da doğmuş kübist bir ressamdır. Sanat tarihinde özel bir yeri olan Picasso, seramik sanatının yeni açılımlar kazanmasında da etkili olmuştur. Picasso'nun seramik çalışması Vallauris'de gittiği bir seramik atölyesinde başlamaktadır. Picasso'nun deneysel bir çalışma sürecinde başlayan seramik üretimi, onun resim sanatındaki düşün tarzının genel yansıması biçimindedir. Sanat dilinin genişlemesi açısından önemli bir yere sahip olan Kübizm etkilerini seramik sanatına da yansıtmaya başlayan Picasso, insan biçimi verilmiş sürahiler, bardaklar ve tabaklar üzerine sanat anlayışını yansıtmıştır. “Çağdaş bir yarı tanrı olan Picasso kendi çağının inançlarını benimsemekle birlikte, çalıştığı kil aracılığıyla insanlığı uyandırmıştır” (Seramikte Gelenek ve Çağdaşlık, 1998: 64). Picasso yaptığı seramiklerle, seramiğin işlevselliğin dışında çok zengin bir ifade aracı olduğunu göstermiştir. Seramikle tanışmasından sonra büyük bir tutkuyla, mitoloji konularını ele almış, kase, bardak, vazo gibi geleneksel seramik formlarını hayvan ve insan figürlerine dönüştürmüştür. Seramik tabak yüzeylerini farklı yöntemlerle değerlendirip, onlardan sanatsal nesneler yaratmıştır. Picasso'nun bu tavrı seramik sanatına çok farklı yollar ve anlayışlar kazandırmıştır.

Fotoğraf 37. Pablo Picasso, Baş, 1948, 30 cm

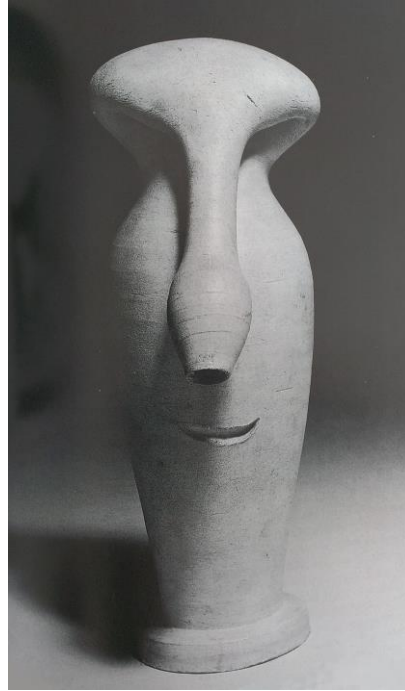
(<http://artfivefive.blogspot.com.tr/2010/09/modern-and-postmodern-ceramics.html> 09.07.2015)

Fotoğraf 38. Pablo Picasso, İnsan Biçimli Vazo

(<https://tr.pinterest.com/pin/367536019561141568/> 31.05.2015)

“Sanatçı seramik alanındaki üretimlerinde önceleri Yunan ve Miken seramiklerinin etkilerini yansıtan tabaklar vb. geleneksel biçimler üzerinde yoğunlaşmış, bir süre sonra bu kapları insan başı ya da hayvan figürüne dönüştürerek ayakta duran ya da diz çökmüş kadın biçiminde vazolar yapmıştır” (Eczacıbaşı sanat Ansiklopedisi, 1997: 1473).

Fotoğraf 39. Pablo Picasso

(Waal, 2003: 134)

Picasso ürettiği seramik formlarda seramiğin klasik formlarından detaylar kullanmaktadır. Testinin, ya da bir sürahinin kulpu, seramik formda kullanılan figürün kolu olarak kullanılmış, aynı zamanda kulp fonksiyonu devam etmiştir. Klasik çömlek ve seramiklerdeki kulp, emzik, boyun ve ağız gibi birimler, asıl yapıları neredeyse hiç bozulmamış şekliyle Picasso'nun eserlerinde yer almaktadırlar. Picasso'nun eserlerini bu derece özel kılan, onun geleneksel seramik biçimlerini yorumlarken kattığı kişisel değerdir. Picasso seramiklerine bakıldığında eser-malzeme ilişkisinin uyumu net bir şekilde görülmektedir. Cinsel organ tasvirlerinin kullanıldığı seramiklerde abartı en sık rastlanan öğedir. Yukarıdaki (Bkz. Fotoğraf 39) törensel kap, erkek figürü şeklinde şekillendirilmiş olup, emzik yerine kullanılan penis abartılı şekilde verilmiştir. Picasso'nun karmaşık oyunlar oynadığı seramik yapıtlarında, bir kulp yılanı, bir emzik fallusa veya bir tabağın konturu boğa güreşi seyircilerine dönüşebilmekteydi (Waal, 2003: 136).

3.3. Sadi Diren

1927’de İstanbul’da doğan Sadi Diren, 1952 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Seramik Bölümünü bitirmiştir. 1956 ile 1958 yılları arasında Almanya’da eğitim görmüş ve aynı zamanda endüstri tasarımcısı olarak çalışmıştır. 1964’te Güzel Sanatlar Akademisi öğretim üyeliğine getirilmiştir. Yapıtlarında eski ve köklü Anadolu seramiğinin özellikleri görülmektedir.

Fotoğraf 40. Sadi Diren, İsimsiz, Özel Koleksiyon, 2007, 8x8x9,5 cm

(Zeytinoğlu, 2009: 362)

“Sadi Diren, kültürel bir bileşimi sanatına yüklemiş, bu bileşimi kendi görüşleri kapsamında yorumlamış ve bunları da endüstriyel alanda elde ettiği bilgi ve deneyimlerle gerçekleştirmiş bir sanatçıdır” (Zeytinoğlu, 2009: 58).

Fotoğraf 41. Sadi Dren, İsimsiz, Özel Koleksiyon, 1985, 37x15x13 cm
(Zeytinoğlu, 2009: 199)

Fotoğraf 42. Sadi Dren, İsimsiz, Özel Koleksiyon, 1987, 17x33x12
(Zeytinoğlu, 2009: 249)

“Sadi Diren’in insanları somuttan soyuta uzanan evrimsel dizge içinde hem birbirlerini, hem de bizi sarıyor, kucaklıyor. Bazan kadınların yüzlerinde ‘ana tanrıça’dan bugüne, Anadolu toprağında yeşermiş ‘arkaik gülümseme’nin sabrını bize öğütüyor; bazen da karşımıza Eski Anadolu’da boğa, Ege Dünyası’nda ‘mino-aurus’ ile simgelenen erkeği, onun varsıl gücünü bedeninde somutlaştıran tanrısal bir sembol olarak çıkıyor. Boğa kudretli, mağrur ama gene de sevecen. Sadi’nin eylem içindeki kadınları, erkekleri, çocukları yani tüm insanları hep birlikte, hep beraber. Son yılların savaş çığlıklarında boğulup yitirilen ‘globalleşme öyküleri’ne karşın, asıl onlar özlemini duyduğumuz barışı, özgürlüğü, güler yüze, sevecenlikle bize yaşam nedenimizdeki amaç olarak çağrıştırıp anımsatıyor” (Zeytinoğlu, 2009: 60).

3.4. Hamiye Çolakoğlu

1933 Trabzon doğumlu Prof. Hamiye Çolakoğlu, 1959- 1963’de İtalya’da 4 yıl süre ile Floransa Devlet Seramik Sanat Okulu’nda Teknoloji ve Yüksek Pişirim Eğitimi, Perugia Üniversitesi’nde Sanat Tarihi ve İtalyan Edebiyatı kurslarına katılmıştır. 1965’te yurda döndükten sonra kendi seramik atölyesini, 1983’te de Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü’nü kurmuştur (Çolakoğlu, 2015: 1).

Fotoğraf 43. Hamiye Çolakoğlu, Soyut İnsanlar, 1990

(<https://tr.pinterest.com/pin/548102217126416624/> 10.07.2015)

“Hamiye Çolakoğlu da, bir dönem işlerinde insan figürlerine yönelmişti. Önceleri, ince uzun, soyutlanmış bir form esprisi içinde, üç boyutlu porselen objeler olarak tasarladığı, kimi zaman ikisini, üçünü bir arada sergilediği bu figürlerini, daha sonra duvara uyguladığı seramiklerinde, rölyef etkisi yaratacak biçimde, başka motiflerle birlikte ele alındı” (Özsezgin, 2000: 53).

Çolakoğlu, sanat anlayışını anlatırken insana tutkun olduğunu belirtmektedir. Hemen hemen bütün çalışmalarında insan figürüne yer verdiği için, ama insanı anlayabilmek için önce doğayı anlayabilmek gerektiğinden bahsetmektedir. Sanatçının 1978 senesinde Sevgi Soysal için yaptığı porselen form çalışması, figüratif seramik anlayışı ile ilgili görüşlerine bir örnek olarak gösterilebilir (Erman, 2008: 59).

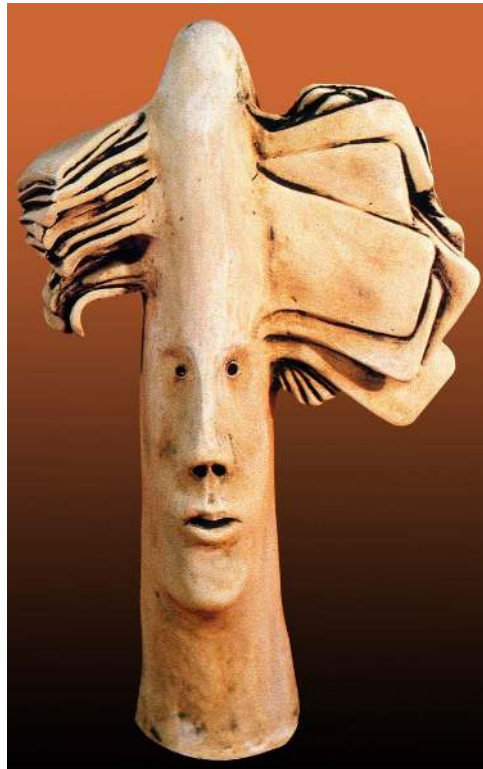
Fotoğraf 44. Haniye Çolakoğlu, İnsan, 1976

(<https://tr.pinterest.com/pin/548102217124051031/> 10.07.2015)

3.5. Erdinç Bakla

Erdinç Bakla 1939 yılında Erzurum'da dünyaya gelmiştir. 1958 yılında İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'na girdikten sonra, 1962 yılında mezun olmuş ve aynı okulda Hakkı İzet ve Jan Grove'nin asistanlığını yapmıştır. İlk kişisel sergisini 1967 yılında açan Bakla, Marmara Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak hizmet vermiştir.

“Bakla'nın çalışmalarının ana teması her çeşit insan portreleridir. Özellikle birine benzetme kaygısında olmadığını ve böyle bir kaygı duymaksızın portre yapmanın sanatçıyı daha özgür ve özgün kıldığını savunmaktadır. Sanatçı, Anadolu medeniyetlerinden etkilendiği idol ve tanrıçaları yorumlayarak çalışmalarına aktarır. Bakla, yaptığı büstlerinde ve figüratif çalışmalarında, binlerce yıllık geçmişi olan Anadolu medeniyetlerinden çok etkilendiğini ve ilham aldığını söyler” (Erman, 2008: 60).

Fotoğraf 45. Erdinç Bakla, büst, 1988, earthenware, 18x12x32 cm

(<https://www.pinterest.com/pin/283375001528805407/> 10.07.2015)

Türk heykel ve seramik sanatının önemli ismi Prof. Dr. Erdinç Bakla'nın Anadolu uygarlıkları bağlamıyla 1996 yılında başladığı "Hitit Rüzgarı", "Troia Rüzgarı", "Çatalhöyük Rüzgarı" ve "Göbeklitepe Rüzgarı" adlı sergiler dizisinde Anadolu kültürüne dair çalışmalarını gerçekleştirmiştir (Işık Art, 2012: 4).

Fotoğraf 46. Erdinç Bakla, Göbeklitepe, O günün kadınlarına dikilitaşlar 3, 2012, seramik, doğal taş, 44x33x12 cm

(<https://www.pinterest.com/pin/548102217122599931/> 10.07.2015)

Heykeltıraş Bakla, Şanlıurfa Göbeklitepe'de kazı alanında başlayan ve iki yıl süren çalışmaların ürünü olan "Göbeklitepe Rüzgarı"nda Göbeklitepe buluntularına çağdaş yorumlar getirerek "T" şeklindeki dikilitaşları birer insan olarak niteleyen eserlere imza atmıştır (Işık Art, 2012: 5).

Kaya Özsezgin Erdinç Bakla'nın heykelleri hakkında şu yorumu yapmaktadır: "Erdinç Bakla'nın insanları, hep bir şeyler anlatmak istiyor gibidirler. Erdinç Bakla'nın figürleri, kendi içlerinden dışarıya aktardıkları sezgisel bir ifadeyle bakarlar bize" demektedir (Özsezgin, 2000: 53).

3.6. Magdalene Odundo

Fotoğraf 47. Magdalene Odundo, İsimli

(<http://www.ucreative.ac.uk/news/2012/january/magdalene-odundo#.VSbihtysViM> 09.04.2015)

1950 doğumlu Magdalene Odundo Kenya’da büyümüş ancak 1971 yılında İngiltere’ye yerleşmiş bir seramik sanatçısıdır. Eserlerini tornayla değil elleriyle şekillendirmektedir. Çalışmalarını sırsız bırakmakta ve yumuşak taş veya etrafında bulunduğu herhangi bir aletle perdelamaktadır. Tekniği, Ensumbi olarak bilinen Uganda’daki Ganda Kraliyet Mahkemesi çömlekçilerinin kullandığı tekniğe benzemektedir.

Fotoğraf 48. Magdalene Odundo, Seramik Vazo, 2000

(http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/aoa/m/magdalene_odundo,_ceramic_vess.aspx 10.04.2015)

Böyle bir çalışma yöntemi Odundo'yu Sahra altı Afrika'sının çömlekçilik geleneğine oturtmaktadır: Odundo, çömleği insan bedeni hakkında düşünmek için araç olarak görmektedir. Ama yine de Odundo'nun seramikleri hiçbir etnik veya coğrafi kimlik aşlamadığı için evrensel bir çekiciliğe sahiptir. Soyutlar, basitleştirir ve ayak, bel, omuz ve boyunla çömleğin ağzı arasındaki ilişkiyi değiştirmek için abartıyı kullanır (Vecchio, 2001: 51). Eserlerinin üretiminde sanatsal anlamda Odundo'yu etkileyenlerin yelpazesi oldukça geniştir: Kiklad¹² figürinlerinden modern heykeltıraşlar olan Arp ve Brancusi'ye kadar uzanır (Mack, 2000).

¹² Kiklad Uygarlığı, (diğer adları ile Kiklad Kültürü, Kikladik Periyod) Ege Denizi içinde kalan, bugün Tavşan Adaları olarak adlandırılan, adalarda yaşayanların M.Ö. 3000 - M.Ö. 2000 yılları arasında, Erken Tunç Çağı'nda kurdukları medeniyet (https://tr.wikipedia.org/wiki/Kiklad_Uygarl%C4%B1%C4%9F%C4%B1)

3.7. Roseline Delisle

Fotoğraf 49. Roseline Delisle, Kağıt üzeri desen ve üç porselen vazo, 1994 Garth Clark Galerisi, Enstalasyon, Los Angeles

(Vecchio, 2001: 32)

1952 Kanada doğumlu Roseline Delisle, Yves Klein mavisi ve siyah gibi sınırlı renklerle ve beyaz porselenle çalışmaktadır. Delisle'nin insan biçimci formları, hem Bauhaus ekolünden Oscar Schlemmer'in 1920'lerdeki fütüristik bale tasarımlarını, hem de 1956 Sottsass Rocchetti seramik tasarımları serilerini anımsatmaktadır (Vecchio, 2001: 32).

Fotoğraf 50. Roseline Delisle, Mavi Oktet 2, 2000, Seramik 53x21 cm.

(http://www.franklloyd.com/dynamic/artwork_artist_display.asp?ArtworkID=922 09.07.2015)

Dar bellerdeki ışıl ışıl etekler; soğan biçimli 'kalça' ve 'omuz'larından oluşan minik tabanlı çömlekleri bölümler halinde tornada şekillenmektedir (Bkz. Fotoğraf 50). Tümü titizlikle ve hata payı bırakmayacak şekilde üretilmektedirler (Smith, 2014).

3.8. Ellen Schön

Fotoğraf 51. Ellen Schön

(<http://www.artsomerville.org/nave/2007/vessel/Schon600.jpg> 09.07.2015)

Ellen Schön 1953 yılında Amerika’da dünyaya gelmiş bir seramik sanatçısıdır. Sanatçının 1970 sonlarından bu yana eserleri sergilenmekte ve kendisi Boston Sanat Enstitüsü’nde ders vermektedir. Çalışmalarında geleneksel formları günümüz formlarıyla harmanlamaktadır.

Ellen Schön, seramik kap formlarının doğal olarak insan biçimci olduğunu düşünmektedir. Sanatçı her zaman, vazunun işlevinin dışında metaforik anlamda kendisinden öteye bir şeye işaret etmesiyle ilgilenmektedir. Sanatçıya göre boyun,

omuz, karın ve ayaklar ile yapılandırılmış seramik kaplar, insan duruşunun ve insan vücut hareketinin hissini uyandırmakta ve aynı zamanda, insan deneyiminin ve doğal dünyanın derin yönlerini ortaya koymaktadır (Ellen Schön, 2013: 1).

Fotoğraf 52. Ellen Schön, Kiklad Şişe (Cycladic Bottle), 2012, stoneware 40 x17x17 cm

(<http://ellenschon.com/bottle-series> 09.07.2015)

Fotoğraf 53. Ellen Schön: Saran Totem (Embracing Totem), 2011, stoneware, 45x10x12 cm

(<https://tr.pinterest.com/pin/336433034640272851/> 09.07.2015)

Yukarıda da bir örneği görünen Şişe Olarak Vazo serisinde sanatçı, duruş ve kalıplaşmış vücut hareketleriyle insan vücudunu çağrıştıran şişe araştırmalarını yapmaktadır (Ellen Schön, 2013: 1).

3.9. Lee Akins

Fotoğraf 54. Lee Akins, Kapaklı Torso Şişe

(Sikes, 1997: 90)

Lee Akins Teksas'ta doğmuş ama yaşamının ilk yıllarını Tayvan'da geçirmiştir. Lee Asya'da geçirdiği sürenin etkisiyle, pişmiş topraktan vazolar ve heykeller oluşturmaktadır. Sanatçının arketipsel¹³ formları mat ve patine edilmiş bir yüzeye sahiptir (Akins, 2015).

¹³ Bir tür ya da türler grubunun varsayılan atasal tipi. Arkitip
(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5589137758a428.54750313)

Fotoğraf 55. Lee Akins, Sarılı Şişe

(<http://leeakins.com/my-work/terracotta-vessels> 02.06.2015)

Fotoğraf 56. Lee Akins, Kavanoz

(<http://leeakins.com/my-work/terracotta-vessels> 02.06.2015)

Akins geleneksel pişmiş toprak kaplarıyla figüratif formları birleştirmektedir. Sanatçıya göre, öteden beri insan bedeni kapların parçalarının isimlendirilmesinde güçlü bir metafor oluşturmaktadır. Dudak, eğri boyun, yuvarlak karın veya geniş omuz gibi isimlendirmeler çömleğe canlılık vermektedir (Sikes, 1997: 90). Çalışmaları erkek ağırlıklı olsa da, kadın ve erkek sentezinin bulunduğu ve erken dönem doğurganlık belirtisi kadın formlarından da esinlendiği çalışmaları bulunmaktadır. Sanatçı en çok Willendorf Venüs'ü ve Kiklad kültürü taş oymalarından ilham almaktadır.

3.10. Jude Jelfs

Fotoğraf 57. Jude Jelfs, Üç Güzeller, elle şekillendirme, astar ve sgraffitto

(http://www.cotswoldpottery.co.uk/jude_2/threegra.htm 09.07.2015)

Jude Jelfs Güzel Sanatlar eğitimi aldıktan sonra çömlekçilik yapmıştır. Son birkaç yıldır gerçekleştirdiği çalışmalarında resim ve heykel ile çanak çömleği birleştirerek köklerine geri dönmüştür.

Sanatçı iki boyutlu görünüme sahip üç boyutlu vazolarını düşük pişirimli çamur veya porselenle elle şekillendirmektedir.

Fotoğraf 58. Jude Jelfs, Torso, porselen, seladon sır, stoneware

(http://www.cotswoldpottery.co.uk/jude_2/porcelaa.htm 09.07.2015)

Sanatçının eserleri İngiltere'nin dört bir yanındaki galerilerde sergilenmektedir: Once in a Blue Moon Galerisi, ABD'de Stour Galerisi, Shipston on Stour, Brewery Arts, Cirencester, Market House Gallery, Cornwall, St Ives Seramik, Cornwall, Dashwood Galerisi, Kanada. Sanatçı ayrıca Craft Potters Derneği'nin (CPA) profesyonel bir üyesidir (The Cotsworld Pottery).

3.11. Akio Takamori

Fotoğraf 59. Akio Takamori, isimsiz

(<http://www.criticalceramics.org/oldsite/reviews/shows/takamori/takamori1.shtml>
09.07.2015)

Akio Takamori Japonya'da doğmuştur. Sanatçının 1980'lerin ortalarından beri Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Asya'da eserleri sergilenmektedir. Takamori 1976 yılında Kansas City Sanat Enstitüsü'nde lisansını, 1978 yılında da Alfred Üniversitesi New York State College'da yüksek lisansını tamamlamıştır.

Takamori çalışmalarının çoğunda Japon kültürel mirasından etkilenmiştir. Takamori vazolarını tual gibi kullanmakta ve üzerine figür çizimleri yapmaktadır. Geleneksel Japon baskılarını üç boyutlu porselen heykellere dönüştürmekte ve kili kullanarak Peter Bruegel'in resimlerini Japon halkının heykellerine çevirmektedir.

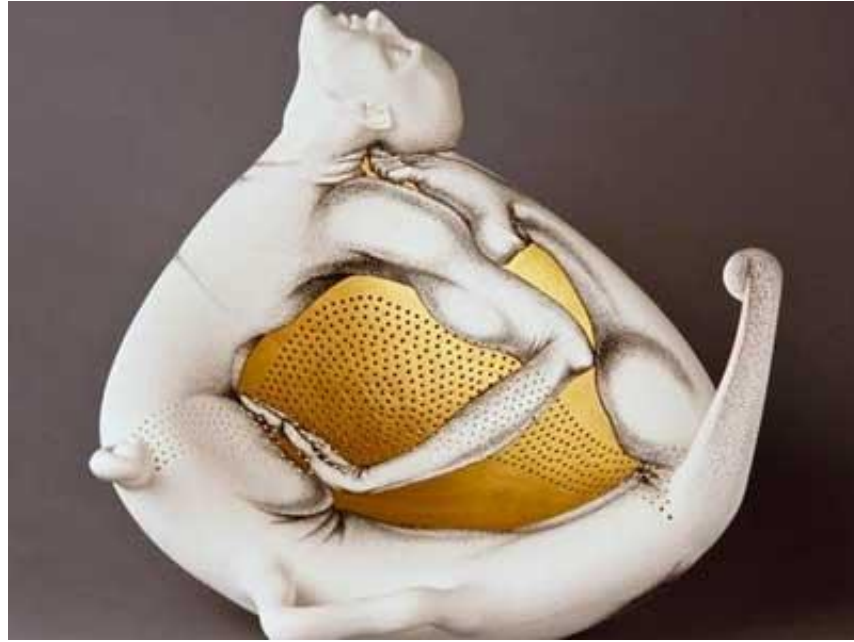
Sanatçı çalışmalarında insan biçimini hem form olarak hem de yüzey bezemesi olarak kullanmaktadır.

Fotoğraf 60. Mr. W'nin portresi, 1986, porselen

(Vecchio, 2001: 140)

3.12. Ilona Romule

Fotoğraf 61. Ilona Romule

(http://www.benjaminiceramics.org/wp-content/uploads/2012/01/Ilona-Romule-_400.jpg
19.05.2015)

Letonya'nın Riga şehrinde yaşayan Ilona Romule 2003 yılında, Letonya Güzel Sanatlar Akademisi'nden yüksek lisans diplomasını almıştır. Çoğunlukla figüratif eserler üreten sanatçı, döküm tekniği ile porselen eserler üretmektedir. Sanatçı “The International Academy of Ceramics (IAC)” ve “The International Association of Art (UNESCO)” üyesidir.

Fotoğraf 62. Ilona Romule, porselen

(<https://www.pinterest.com/pin/326159197988561583/> 19.05.2015)

Sanatçı eserlerinde figüratif anlatımı sıkça kullanmakta, seramiklerinde figürlerini işlerken hayal dünyasından öğeler de ilave etmektedir.

Çoğunluğu figüratif seramik çaydanlıklar ve formlardan oluşan eserlerindeki ana konu erkek ve kadın bazen de melez hayvanlardır. Esin kaynağını günlük yaşantısı, rüyaları ve hayalleri oluşturmaktadır. Çalışmalarının çoğu kullanılabilir olsa da genellikle günlük yaşamda tercih edilen biçimler değildir (Er, 2011: 21).

3.13. Ronit Baranga

Fotoğraf 63. Ronit Baranga, Melez Çay Seti (Hybrid Tea Set), 2007

(<http://www.ronitbaranga.com/internal.htm?19> 10.04.2015)

1973 doğumlu İsrailli sanatçı kil ve porseleni yemek takımlarında, insanın muhtemelen iştahını kaçırarak şekilde kullanmaktadır. İlginç heykelleriyle de tanınan sanatçı, tüyler ürpertici yaratıcılığını tabaklara ve kasele gerçekçi ağızlar ve parmaklar ekleyerek kullanmaktadır (Bkz.Fotoğraf 63) (Bored Panda, 2011: 1).

Fotoğraf 64. Ronit Baranga, Kalabalık (Crowd), 2010

(<http://www.ronitbaranga.com/internal.htm?08> 10.04.2015)

Son çalışmalarından biri (Bkz. Fotoğraf 64) suya aç görünen insan biçimli vazosudur. Ronit'in söylediğine göre bu vazonun çiçeklerle semiyotik bir ilişkisi bulunmaktadır. Çiçekler vazodaki sudan beslenirler, peki vazoların vejetaryen olmadığını kim söyleyebilir (Rebloggy, 2014: 1)?

Fotoğraf 65. Ronit Baranga, Vazo, 2010

(<http://www.ronitbaranga.com/internal.htm?11> 10.04.2015)

4. BÖLÜM UYGULAMALAR

4.1. Kişisel Yorum ve Seramik Uygulamalar

Biçim olarak insan, çağlar içerisindeki dinsel, mitsel, sosyal ve bunun gibi birçok şeyi içerisine alan sanat nesnelerinin ve kullanım eşyalarının sadece esin kaynağı olmamış, günümüz sanatsal ürün ve tasarımlarına da yön vermiştir.

Çalışmaların ortaya çıkış süreci boyunca, incelenen yerli ve yabancı sanatçılara ait tüm çalışmaların bıraktığı etkiler ve yaşanan çevreden edinilen birikimler özgün bir ifade dili oluşturulmasında etkili olmuştur.

Araştırılan konudan hareketle tasarlanan ve gerçekleştirilen uygulamalarda konu gereği, kaplar seçilmiştir. Tasarım sürecinde, yalın bir anlatım diline sahip form araştırmalarına gidilmiş ve çalışmayı tamamlayacak, birkaç renkten oluşan yüzey bezemeleri uygulanmıştır. Kaplardaki hacim, fonksiyon ve boşluk özelliklerinin tasarıma aktarılmasına özen gösterilmiştir. Tasarımı gerçekleştirirken şekillendirme yöntemi olarak kalıp ve elle şekillendirme yöntemleri tercih edilmiştir.

“Bebek Kaplar” olarak adlandırılan eklektik ve sembolik paletin benimsendiği bu çalışma, modern yaşantının insan üzerindeki tahribatına gönderme yapmaktadır.

İnsan biçimlerinin küçültülmüş hali denilebilen oyuncaklar nesnelleştirilerek; evler, arabalar, silahlar, küçük askerler ve hayvanlarla çocuklara adeta küçük bir dünya yaratırlar.

Küçük kız çocuklarını anneliğin doğasına koşullandırmak ve gelecekteki rollerine hazır hale getirmek için oyuncak bebekler vazgeçilmezdir. Oyuncak bebekler giydirilebilir, yedirilebilir ve bezlerini ıslatabilirler. Bu bebeklerin kadın ve erkek olan yetişkin modelleri de bulunur. Tatile çıkar, ev işleri yapar ve evlendirilirler. Her ne kadar çocukları hayata hazırlamalarında önemli bir role sahip olduğu düşünülse de, bir

açıdan da bu oyuncakların çocuğu çocukluktan bir an önce çıkarıp, yetişkinleştirdiğini söylemek mümkündür.

Kapitalist sistemin ürünü; süslü, içleri boş ve ömrü sınırlı, yıkımı çağrıştıran bir malzeme olan plastik ile üretilen bu oyuncaklar, adeta çocukların kendi çocukluklarının yok oluşunu davet etmektedir.

Bu bağlamda; biriktirilen tüm doneler ve kişisel deneyimler bir araya getirilerek, tez kapsamından uzaklaşmadan seramik kaplar üretilmiştir.

Fotoğraf 66. Bebek Kap 1, Porselen, 2015

(Fotoğraf: A. Ceren Asmaz)

Fotoğraf 67. Bebek Kap 2, Porselen, 2015

(Fotoğraf: A. Ceren Asmaz)

Fotoğraf 68. Bebek Kap 3, Porselen, 2015

(Fotoğraf: A. Ceren Asmaz)

Fotoğraf 69. Bebek Kap 4, Porselen, 2015

(Fotoğraf: A. Ceren Asmaz)

Fotoğraf 70. Bebek Kap 5, Porselen, 2015

(Fotoğraf: A. Ceren Asmaz)

Fotoğraf 71. Bebek Kap 6, Porselen, 2015

(Fotoğraf: A. Ceren Asmaz)

Fotoğraf 72. Bebek Kap 7, Porselen, 2015

(Fotoğraf: A. Ceren Asmaz)

Fotoğraf 73. Bebek Kap 7 (Detay), Porselen, 2015

(Fotoğraf: A. Ceren Asmaz)

SONUÇ

Tarih öncesinden günümüze kadar sanatın en önemli konusunu oluşturan insan, dünyaya geldiği andan itibaren çevresini gözlemlemiş ve çevresini algılayıp yorumlarken de biriktirdiklerine bakmıştır, yani kendisine... İnsanların objelere, bulutlara, ağaçlara, hayvanlara, gerçek ya da hayali varlıklara insansı özellikler yüklemesinin altında bilinmeyen şeyleri çok iyi bildikleri şeylerle açıklamaya ihtiyaç duymaları yatmaktadır.

İnsan biçimli seramik kapların incelendiği bu çalışmada, öncelikle genel olarak dünyadaki daha sonra da Anadolu'daki insan biçimli seramik kap örneklerine kısaca bakılmış ve günümüzde aynı konunun ele alındığı eserler incelenmiştir. Çalışma alanının genişliği ve günümüze ulaşmış eser sayısının fazlalığı sebebi ile dünya seramiğinden belirli sayıda eser seçilmiş ve araştırmada yer almıştır.

İncelenen birçok Anadolu seramiğinde, insan biçimli kaplarda insan anatomisinde yer alan yüz, eller, göğüsler ve üreme organları birtakım dekoratif tekniklerle betimlenmiştir. Anaerkil inancın uzun hakimiyeti sebebiyle insan biçimli seramiklerin çoğunlukla kadın biçiminde olduğu görülmüştür. İnsan biçimciliğin seramikte sadece formla sınırlı kalmayıp gövde, ayak, bel, omuz, boyun, dudak gibi insan anatomisindeki terimlerin kullanımı ve korumak, muhafaza etmek gibi kadına özgü niteliklerin seramikte var olması, kapların insan biçiminde kavramsallaştırıldığını da göstermiştir.

Tarihler boyunca kullanılan elde ve/veya tornada şekillendirilmiş stilize insan görünümündeki bu kaplar, işlevsel özelliklerinden ötürü önceleri adak ve dini ritüellerde sunu kabı olarak kullanılmış, daha sonraları işlevleri arttırılarak sofralara, evlere ve dekorasyon objesi olarak günlük yaşamın her alanında yer almıştır. İlerleyen zamanlarda da işlevsel özelliklerini arka planda bırakarak iç boşluğu korunan heykel görünümlü figüratif eserler arasında kendilerine yer bulmuşlardır.

Birçok sanatçının çıkış noktasını oluşturan insan biçimli seramik kap örnekleri, yerli ve yabancı sanatçıları cezbetmiş ve sayısız eserin sanat dünyasına katılmasını sağlamıştır. Araştırma doğrultusunda özgün, fonksiyonel ve insan temalı tasarımlar yapılmış, pişmiş toprakla uygulanarak hayata geçirilmiştir.

Arkeoloji literatüründe insan biçimli kaplar ile ilgili, bu kapların bütünü kapsayan bir çalışmanın henüz yapılmamış olması ve kazılarda bulunan bu tür kapların genellikle kült kabı, sunu kabı vb. kavramlar üzerinden kısaca bahsedilerek geçirilmiş olması, konuyla ilgili kapsamlı bir çalışmanın gerekliliğini doğurmaktadır. İnsan biçimcilik kavramının sadece insandan oluşmayıp; hayvan, bitki, obje ve hayali varlıkları da içinde bulundurma özgürlüğü; araştırmacılar için konunun detaylandırılarak irdelenmesine açık hale getirmektedir.

KAYNAKÇA

Genel Başvuru Kaynakları

Başvuru Kitapları. (2012).Mitoloji (3. b) NTV yayınları.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi. (Tarihsiz). Milliyet Yayınları.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. (1997). 1. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. (1997). 3. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Hançerlioğlu, O. (2012).Felsefe Sözlüğü, (20. b), İstanbul, syf. 187, Remzi Kitabevi,

Hançerlioğlu, O. (1993).Felsefe Ansiklopedisi, Kavramlar ve Akımlar, Cilt 3, İstanbul, syf. 104, Remzi Kitabevi.

Ökse, A. T. (1993). Ön Asya Arkeolojisi Seramik Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Türk Tarih Kurumu. (1988). *Türkçe Sözlük.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Wilkinson P. & Philip N. (2010), Mitoloji, Görsel Rehberler, İnkılap Yayınları, Çin, syf.10

Kitaplar

Akurgal, E. (2008). *Anadolu Kültür Tarihi*, (20.b), Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

Akyıldız, E. (1990). *Taş Çağından Osmanlıya Anadolu.* İstanbul: Milliyet Yayınları.

Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadınının 9000 Yılı. (1993). İstanbul: T.C Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Darga, A. M. (2011). *Anadolu'da Kadın: On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Fischer, E. (2005). *Sanatın Gerekliliği* (10. b.). (C. Çapan, Çev.) İstanbul: Payel Yayınevi.

Hume, D. (1960). *The Natural History of Religion.* Standford University Press.

Özsezgin, K. (2000). Erdinç Bakla. İstanbul: Bilim Sanat Galerisi.

Komitesi, S. T. (2003). *Türkiye'de Seramik, Toprakla Ateşin Öyküsü.* İstanbul: Grup 7 İletişim Hizmetleri.

- Korfmann, M. (1999). *Ost-West Beziehungen im Mittelmeerraum am Beispiel einer Idolgruppe*. Smolla: Festschrift für Günter.
- Mitchell, R. W., N. S. Thompson and H. L. Miles, eds. (1997). *Anthropomorphism, anecdotes, and animals*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Paksoy, G. (2007). *Anadolu'da Pişen Toprak*, (1. Baskı). İstanbul: Rezan Has Müzesi Yayınları
- Paul, M. (2003). *Sex Pots*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Peterson, S. (2000). *Contemporary Ceramics*. London: Laurence King.
- Read, H. (1973). *Sanat ve Endüstri*. (N. Bayazıt, Çev.) İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası.
- Rhodes, D. (2004). *Pottery Form*. Pennsylvania: Dover Publication.
- Sadberk Hanım Müzesi. (1995). *Sadberk Hanım Müzesi Kitabı*. İstanbul: Me-Pa Medya Pazarlama.
- Sikes, T. F. (1997). *The Best of Ceramic Art, Featuring Winners of the Monarch National Ceramic Competition*. Wisconsin: Hand Books.
- Seramikte Gelenek ve Çağdaşlık*. (1998). İstanbul: Eczacıbaşı Vakfı.
- Uzunoglu, E. (1993). *Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın*. İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Vecchio, M. D. (2001). *Postmodern Ceramics*. Hong Kong, Thames&Hudson.
- Waal, E.D. (2003). *20th Century Ceramics*. New York, Thames And Hudson Inc.
- Watson, O. (2004). *Ceramics From Islamic Lands*. London: Thames&Hudson.

Makaleler

- Garasanin, M. (1979). "Centralno - balkanska zona, in A. Benac (ed.) *Praistorija Jugoslavenskih Zemalja II Neolit*". Sarajevo: Academy of Science and Art of Bosnia Hercegovina. 79-212
- İnal, İ. (2006, Ocak-Şubat). "20. Yüzyılda Yeni İfade Arayışları ve Seramik Sanatı". Seramik Türkiye (13), 109-110.
- Turan, B. O. (2011). "21. Yüzyıl Tasarım Ortamında Süreç, Biçim ve Temsil İlişkisi". *Megaron*, 6 (3), 165.

Uludağ, K. (2001). “Seramik Malzeme, Teknik, Zanaat, Sanat mı?” *Seramik Dergisi* (14), 45-47.)

Kitap İçi Bölüm

Guthrie, S. E. (1997). “Anthropomorphism: A definition and a theory. In *Anthropomorphism, anecdotes, and animals*, edited by R. W. Mitchell, N. S. Thompson and H. L. Miles, 50-58, . Albany, NY: State University New York Press.

Horowitz, A. 2007. “Anthropomorphism.” In M. Bekoff, ed., *Encyclopedia of Human-Animal Relationships*, pp 60-66, Greenwood Publishing Group, Westport, CT.

Naumov, G. (2008). “The Vessel As a Human Body: Neolithic Anthropomorphic Vessels”. In *Berg, Breaking the Mould: (s. 93-101). Oxford: Prehistoric Ceramics Research Group.*

Basılmamış Kaynaklar (tezler, görüşmeler, bildiriler, v.b)

Arda, G. (2002). *Liman Tepe, Bakla Tepe ve Kocabaş Tepe İnsan Yüzlü Kapları*. Yüksek Lisans Tezi. Dan. Prof. Dr. Veli Sevim, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Çanakkale.

Er, C. (2011). *Seramikte İşlevsel Simge Biçimlerin Araştırılması ve Plastik Biçim Olarak Çömlek Çarkında Üretilmesi*. Sanatta Yeterlik Tezi, Dan. Prof. Sevim Çizer, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Seramik Ana Sanat Dalı, İzmir.

Kura, H. (1989). *Endüstriyel Seramik Tasarımında Biçim ve Üretim Yöntemleri*, Sanatta Yeterlik Eser Çalışması, Dan. Prof. Sadi Diren, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Sanatlar Ana Sanat Dalı, Seramik-Cam Programı, İstanbul.

Temür, A. (2009). *Grek Sanatında Karışık Yaratıklar*, Doktora Tezi, Prof. Dr. Cevat Başaran, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, Erzurum.

İnternet Kaynakları

Akins, L. (Tarihsiz). *Lee Akins*. Clay Studio Tour: <http://claystudiotour.com/lee-akins/> [2 Haziran 2015]

Akins, L. (Tarihsiz). *Terracotta Vessels*: <http://leekins.com/my-work/terracotta-vessels> [2 Haziran 2015]

A. C. (Tarihsiz). *Alberta College of Art*. <http://www.acad.ca/gpayce.html> [23 Mart 2015]

Arcadja. (Tarihsiz). Richard Stankiewicz:

http://www.arcadja.com/auctions/en/stankiewicz_richard/artist/11979/ [9 Temmuz 2015] Art,

Art or Merville. (Tarihsiz). Vessels:

<http://www.artsomerville.org/nave/2007/vessel/Schon600.jpg> [9 Temmuz 2015]

Art Actual. (Tarihsiz). Soft Light Switches: <http://www.artactuel.com/artiste-contemporain-confirme/oldenburg-511/oeuvres/soft-light-switches-3655.html> [9 Temmuz 2015]

Art 55. (2010). Modern and Postmodern Ceramics:

<http://artfivefive.blogspot.com.tr/2010/09/modern-and-postmodern-ceramics.html> [9 Temmuz 2015]

Baranga, R. (Tarihsiz). Ronit Baranga. Hybrid Tea Set:

<http://www.ronitbaranga.com/internal.htm?19> [10 Nisan 2015]

Baranga, R. (Tarihsiz). Ronit Baranga. Crowd: <http://www.ronitbaranga.com/internal.htm?08> [10 Nisan 2015]

Baranga, R. (Tarihsiz). Ronit Baranga. Vase: <http://www.ronitbaranga.com/internal.htm?11> [10 Nisan 2015]

Bariş, G. (Tarihsiz). *Antropomorfizm Kişileştirme Eğilimi*. Gülfidan Barış:

<http://gulfidanbaris.com/antropomorfizm-kisilestirme-egilimi/> [30 Haziran 2015]

Benyamini Ceramics. (Tarihsiz). Ilona Romule: http://www.benyaminiceramics.org/wp-content/uploads/2012/01/Ilona-Romule-_400.jpg [19 Mayıs 2015]

Bored Panda. (2011). Creepytable By Ronit Baranga. Bored Panda:

<http://www.boredpanda.com/creepy-tableware-by-ronit-baranga/> [10 Nisan 2015]

C File Staff. (2015). Performance Art, Echo Morgan's Darkness is Undressed in Heartbreaking Performance. C File Global Knowledge Center For Contemporary Ceramics and Clay in Art, Design, Architecture and Technology: <https://cfileonline.org/performance-art-echo-morgans-darkness-undressed-heartbreaking-performance/> [25 Şubat 2015]

C File Staff. (2015). Performance Art, Echo Morgan's Darkness is Undressed in Heartbreaking Performance. C File Global Knowledge Center For Contemporary Ceramics and Clay in Art, Design, Architecture and Technology: <https://cfileonline.org/exhibition-gauguin-moma-ceramics-surface/> [9 Temmuz 2015]

Critical Ceramics. (2008). Akio Takamori: <http://www.criticalceramics.org/oldsite/reviews/shows/takamori/takamori1.shtml> [9 Temmuz 2015]

Çolakoğlu, H. (2015). Özgeçmiş. Toprağın Rengi Haniye Çolakoğlu:

<http://www.hamiyecolakoglu.com.tr/index.php?menu=ozgecmis> [10 Temmuz 2015]

Devian Art. (Tarihsiz). Ganeşa: <http://courtkyo.deviantart.com/art/Ganesa-50802921> [25 Şubat 2015]

Ellen Schön. (2013). Artist Statement. Ellen Schön: Ellen Schön [9 Temmuz 2015]

Estanbul. (Tarihsiz). Ana Tanrıça: <http://www.istanbul.com/attachments/45388d1390951209-ana-tanrica-mercek.1.2.jpg> [20 Mayıs 2015]

Frank Lloyd Gallery. (Tarihsiz). Roseline Delisle: http://www.franklloyd.com/dynamic/artwork_artist_display.asp?ArtworkID=922 [9 Temmuz 2015]

Gazette Archeologique. (Tarihsiz). <http://archive.org/stream/gazettearcholo01pariuoft#page/n112/mode/1up> [19 Mayıs 2015]

Great Discoveries in Archeology. (2013). The Ice Age Lion Man: World's Earliest Figurative Sculpture: <http://anthropology.msu.edu/anp264-ss13/2013/02/05/the-ice-age-lion-man-worlds-earliest-figurative-sculpture/> [29 Haziran 2015]

Giuseppe Arcimboldo. (Tarihsiz). The Complete Works: <http://www.giuseppe-arcimboldo.org/Winter-1573.html> [09 Temmuz 2015]

Heller, S. (2008). *The Design Observer Group*. In Praise of the Anthropomorphic: <http://designobserver.com/feature/in-praise-of-the-anthropomorphic/7537/> [29 Haziran 2015]

Interkriti. (Tarihsiz). http://www.interkriti.org/crete/lassithi/agios_nikolaos_arch_museum.html [31 Mayıs 2015]

Isupov, S. (Tarihsiz). *Sergei Isupov*. Artist Statement: <http://sergeiisupov.com/about/artist-statement> [23 Mart 2015]

Işık Art. (2012). Usta Heykeltıraş Erdinç Bakla Anadolu Uygarlıklarını Yorumluyor. Işık Art: http://www.galeriisiktesvikiye.com/web/7-26-1-1/isikart/genel_detay/gecmis_sergiler/erdinc_bakla [10 Temmuz 2015]

Jelfs, J. (Tarihsiz). The Cotsworld Pottery [29 Haziran 2015]

Kırşehir Arkeoloji. (2010). Ahi Evran Üniversitesi Arkeoloji Bölümü: <http://kirsehirarkeoloji.blogspot.com.tr/2010/12/ortan-anadolu-neolitik-kalkolitik.html> [9 Temmuz 2015]

Lyttle, D. (2013). *Great Discoveries in Archeology*. The Ice Age Lion Man: World's Earliest Figurative Sculpture: <http://anthropology.msu.edu/anp264-ss13/2013/02/05/the-ice-age-lion-man-worlds-earliest-figurative-sculpture/> [29 Haziran 2015]

Mack, J. (2000). *Magdalene Odundo, Ceramic Vessel*. British Museum: http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/aoa/m/magdalene_odundo,_ceramic_vess.aspx [11 Nisan 2015]

March of the Titans. (2015). The Real Genesis: Ice Age Lion Man Art Re-Dated to 40,000 BC: <http://marchofthetitans.com/the-real-genesis-ice-age-lion-man-art-re-dated-to-40000-bc/> [29 Haziran 2015]

ODTÜ. (Tarihsiz). Burgaz-Eski Knidos Arkeolojik Araştırma Projesi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi: <http://burgaz.metu.edu.tr/seramik> [10 Temmuz 2015]

Pinterest. (Tarihsiz). <https://tr.pinterest.com/pin/336433034640272851/> [9 Temmuz 2015]

Pinterest. (Tarihsiz). <https://www.pinterest.com/pin/326159197988561583/> [19 Mayıs 2015]

Pinterest. (Tarihsiz): <https://tr.pinterest.com/pin/367536019561141568/> [9 Temmuz 2015]

Pinterest. (Tarihsiz). <https://www.pinterest.com/pin/283375001528805407/> [10 Temmuz 2015]

Pinterest. (Tarihsiz). <https://www.pinterest.com/pin/548102217122599931/> [10 Temmuz 2015]

Pinterest. (Tarihsiz). <https://tr.pinterest.com/pin/548102217126416624/> [10 Temmuz 2015]

Pinterest. (Tarihsiz). <https://tr.pinterest.com/pin/548102217124051031/> [10 Temmuz 2015]

Pinterest. (Tarihsiz). <https://www.pinterest.com/pin/242842604881153139/> [10 Temmuz 2015]

Pinterest. (Tarihsiz). <https://tr.pinterest.com/pin/176203404148114293/> [19 Temmuz 2015]

Reality Bites. (Tarihsiz). Salvador Dali - Anthropomorphic Chest of Drawers, 1936: <http://realitybitesartblog.blogspot.com.tr/2011/05/bite-116-salvador-dali-anthropomorphic.html> [9 Temmuz 2015]

Rebloggy. (Tarihsiz). <http://rebloggy.com/post/art-sculpture-anthropomorphic-ronit-baranga-symbiotic/74252742196> [10 Nisan 2015]

Schwartz, J. S. (Tarihsiz). *Frank Lloyd Gallery*. Richard Shaw Biography: http://www.franklloyd.com/dynamic/artist_bio.asp?ArtistID=26 [23 Mart 2015]

Smith, P. (Tarihsiz). *Ceramics Today*. Featured Artist: Roseline Delisle: <http://www.ceramicstoday.com/potw/delisle.htm> [23 Mart 2015]

Speak Your Design. (2010). Art World Icon: Louise Bourgeois: <http://speakyourdesign.wordpress.com/2010/06/> [9 Temmuz 2015]

Tate. (Tarihsiz). *Tate*. A Secret History of Clay: From Gauguin to Gormley: section 1: <http://www.tate.org.uk/whats-on/tate-liverpool/exhibition/secret-history-clay/secret-history-clay-gauguin-gormley-section-1> [20 Şubat 2015]

Tate. (Tarihsiz). *Tate*. Louise Bourgeois: Room 2: <http://www.tate.org.uk/whats-on/exhibition/louise-bourgeois/room-guide/louise-bourgeois-room-2> [23 Mart 2015]

Tate. (Tarihsiz). Louise Bourgeois: Room 2: <http://www.tate.org.uk/whats-on/exhibition/louise-bourgeois/room-guide/louise-bourgeois-room-2> [29 Haziran 2015]

The British Museum. (Tarihsiz). Sphinx of Taharqo:

http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/aes/s/sphinx_of_taharqo.aspx [9 Temmuz 2015]

The British Museum. (Tarihsiz). Bronze Figure of Bastet:

http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/aes/b/bronze_figure_of_bastet.aspx [9 Temmuz 2015]

The British Museum. (Tarihsiz). Chalcolithic Painted Jar:

http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/me/p/chalcolithic_painted_jar.aspx [30 Mayıs 2015]

The British Museum. (Tarihsiz). Magdalene Odundo:

http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/aoa/m/magdalene_odundo,_ceramic_vess.aspx [10 Nisan 2015]

The Cotswold Pottery. (Tarihsiz). Jude Jelfs Ceramics:

http://www.cotswoldpottery.co.uk/jude_2/threegra.htm [9 Temmuz 2015]

The Cotswold Pottery. (Tarihsiz). Jude Jelfs Ceramics:

http://www.cotswoldpottery.co.uk/jude_2/porcelaa.htm [9 Temmuz 2015]

Twitter. (Tarihsiz). Sadberk Hanım Müzesi:

https://pbs.twimg.com/media/B_uJcp3UwAADjzz.jpg [9 Temmuz 2015]

University for the Creative Arts. (Tarihsiz). UCA professor appointed patron of NSEAD:

<http://www.ucreative.ac.uk/news/2012/january/magdalene-odundo#.VSbihtysViM> [9 Nisan 2015]